

SOUČASNÁ RODINA A JEJÍ VOLBA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Lenka Jašková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka JAŠKOVÁ**
Osobní číslo: **H108107**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Současná rodina a její volba volnočasových aktivit**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím práce bude práce zaměřena:

- na vzájemné sociální vztahy v rodině, rodiče - děti - volný čas,
  - na preference volby způsobu trávení volného času v rámci rodiny,
  - na vliv vzorů, rodinného prostředí a dalších aspektů při výběru volnočasových aktivit.
- Součástí práce bude sociologický výzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na zjištění volby a vztahu (věkové, vzdělanostní....) malé sociální skupiny k volnočasovým aktivitám v rámci rodiny.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hofbauer, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

Hroncová, J., Emmerová, I. Sociální pedagogika. Banská Bystrica: UMB, 2004. ISNB 80-8083-028-2.

Kraus, B. Sociální aspekty výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998.

Kraus, B. Poláčková, V. et al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001.

Matoušek. O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON, 1997.

Prokešová, M. Volný čas z hlediska kvality života. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-555-3.

Další literarura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Lenka ŠKOLÁŘOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně .....
24.3.2018

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užití-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na současnou rodinu a její funkce, výchovu a formování dítěte v rodině, předávání vzorců chování rodiči. Práce dále pojednává o formování životního stylu v rodině a její hodnotové orientaci. To vše v souvislosti s využitím volného času a volnočasových aktivit, které sdílí děti společně s rodiči, případně v zájmových kroužcích. Poukazuje na fakt, že správně vyplněný volný čas, je prevencí vzniku delikventního chování dětí a pomáhá předcházení sociálně patologickým jevům.

Klíčová slova: rodina, děti, výchova, socializace, hodnotová orientace, volný čas, volnočasové aktivity, zájmové kroužky, prevence.

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on contemporary family and its functions, on upbringing and shaping child in the family as well as on passing action patterns from parents to children. It deals with formation of lifestyle in the family and its value orientation with regard to spending leisure time and children's leisure activities shared with parents or pursued in leisure centres. It refers to the fact that leisure time which is spent the right way prevents the emergence of children's delinquent behaviour and also helps preventing socially pathological phenomena.

Keywords: family, children, upbringing, socialization, value orientation, leisure time, leisure activities, leisure centres, prevention.

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za vstřícnost, odborné vedení, metodickou pomoc, cenné rady a podporu, kterou mi poskytla při psaní mé bakalářské práce.

Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině, manželovi a dětem, za morální podporu, kterou mi poskytli při zpracování bakalářské práce.

Lenka Jašková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci na téma „Současná rodina a její volba volnočasových aktivit“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 28. 03. 2013

Lenka Jašková

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOUČASNÁ RODINA	11
1.1 POJEM RODINA.....	11
1.2 FUNKCE RODINY VE SPOLEČNOSTI A JEJICH PROMĚNY.....	14
1.3 SOCIALIZACE DÍTĚTE.....	18
1.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	20
2 VÝCHOVA V RÁMCI RODINY	21
2.1 VÝCHOVA A FORMOVÁNÍ DÍTĚTE.....	21
2.2 VZTAH RODIČ A DÍTĚ.....	25
2.3 ŽIVOTNÍ STYL A HODNOTOVÁ ORIENTACE RODINY.....	29
2.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	31
3 RODINA A VOLNÝ ČAS	33
3.1 DEFINICE POJMU VOLNÉHO ČASU.....	33
3.2 VOLNÝ ČAS – PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ.....	36
3.3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY.....	38
3.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUMNÁ METODA A VZOREK	42
4.1 CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE HYPOTÉZ.....	42
4.2 METODA VÝZKUMU.....	43
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	44
5 VLASTNÍ VÝZKUM	45
5.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	45
5.2 SHRNUÍ A ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	60
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
SEZNAM PŘÍLOH	68

ÚVOD

V rámci tématu mé bakalářské práce „Současná rodina a její volba volnočasových aktivit“ se budu zabývat volným časem rodičů, tráveným společně s dětmi. Vztahem a volbou společných volnočasových aktivit v rodině, ve vztahu k procesu socializace dítěte. Dále pak volným časem ve vztahu k výchově, k formování osobnosti dítěte a k utváření vzájemného vztahu mezi rodičem a dítětem.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila ze dvou důvodů. Jednak z důvodu, že se jako vedoucí oddílu u konkrétní organizace zúčastňuji letních pobytu dětí na táboře. Zde se setkávám s dětmi ve věku od 6 do 15 let. Realizujeme různé typy a způsoby volnočasových aktivit, o kterých děti někdy tvrdí, že je s nimi rodiče neprovazují. Druhým důvodem je skutečnost, že jsem sama rodičem. Byť moje děti jsou již plnoleté, zajímá mě dnešní pojetí volnočasových aktivit v současné rodině. Především, zda rodiče mají na svoje děti dostatek času a zda vnímají společně sdílený volný čas a volnočasové aktivity, jako určitou možnost, ve které se jim otevírá prostor pro utváření a formování osobnosti jejich dítěte.

V teoretické části bakalářské práce, která je členěna do tří kapitol, je cílem charakterizovat v teoretické rovině pojem rodiny a její funkce, jakož i proces socializace. Dále jsem se zaměřila na teoretická východiska při výchově a formování dítěte, utváření vztahu mezi rodičem a dítětem, jenž je základním požadavkem zdárné výchovy a úspěšného vývoje jedince. Rodina je představena jako instituce, která je primárním socializačním prostředím, učí jedince životnímu stylu a hodnotové orientaci rodiny. Výchovné styly v rodině a cíle výchovy jsou v každé rodině specifickou oblastí. To vše, je zde v teoretické rovině pojímáno ve vztahu k volnému času a k realizovaným volnočasovým aktivitám v rámci rodiny, případně k činnostem uskutečňovaným v zájmových kroužcích. V bakalářské práci je zdůrazněn i fakt, že zájem rodičů o volný čas svých dětí a společné se sdílení v rámci volnočasových aktivit, může být významným eliminačním prvkem při vzniku sociálně patologických jevů ve společnosti u dětí a mládež. Výběr volnočasových aktivit provozovaných ve volném čase pouze dětmi, nebo dětmi společně s rodiči, je v současné době velmi široký. Na výběr je od aktivit finančně velmi náročných, až po aktivity, které lze realizovat pouze na základě chuti a vyčlenění si volného času.

Ve čtvrté a páté kapitole této práce, jsem se již zaměřila na praktickou část, jež zahrnuje vytyčené cíle výzkumu a formulaci čtyř stanovených hypotéz, jakož i samotný vlastní výzkum. Tato praktická část práce úzce souvisí s východisky popsány v teoretické rovině, které jsou uvedeny v první až třetí kapitole teoretické části bakalářské práce. Empirická část je zpracována kvantitativní metodou, pomocí dotazníkového šetření, které je určeno rodičům dětí ve věku od 6 do 12 let. Cílem výzkumu je zjistit, jak často děti navštěvují zájmové kroužky, zda rodiče mají v pracovním týdnu čas společně s dětmi realizovat volnočasové aktivity, dále zda společné aktivity vykonávají s dětmi o víkendu. Současně je mým záměrem i zjistit, zda volný čas strávený se svými dětmi rodiče vnímají, jako možnost formování osobnosti dítěte.

Kvalitně a vhodně trávený volný čas a správně zvolené formy volnočasových aktivit rozvíjí v dítěti jeho vrozené schopnosti a talent. Mimo jiné se v interakci s okolním sociálním prostředím, prostřednictvím procesu sociálního učení, dítě dále rozvíjí, učí se novému. Rodičům se prostřednictvím společně strávených volných chvil se svými dětmi otevírá prostor, v němž mohou na své děti působit nenásilnou a neformální formou, předávat jim životní zkušenosti, formovat hodnotovou orientaci, učit je životnímu stylu rodiny, způsobům chování, jednání a zvládání různých životních situací. To vše prostřednictvím sociálního učení formou volnočasových aktivit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÁ RODINA

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, již může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

1.1 Pojem rodina

Za tradiční základní jednotku, z níž rodina vychází, je považováno manželství. Z pohledu vývoje společnosti dnešního světa ovšem rodina ve své podstatě nevzniká pouze na základě manželství tj. institucí ustanovenou zákonným způsobem, ale je za ni považováno i soužití dvou partnerů bez uzavření sňatku s výchovou dítěte, nebo soužití jednoho rodiče s dítětem. Rodina dnešní společnosti se nachází nepochybně v jiné situaci. Již samotná definice, kdy je rodina vymezena, jako malá primární skupina je poněkud obtížné. Některá tradiční kritéria již přestávají platit. Především pojetí rodiny – malé primární sociální skupiny – založené pouze zákonným manželským svazkem, není nutnou podmínkou. Přibývá výrazně soužití, kdy toto kritérium není naplněno, tradice přestává platit. V důsledku změny tradičního pohledu společnosti na soužití dvou lidí přibývá dětí narozených mimo legitimní manželství. Takto narozených dětí je v naší společnosti přibližně třetina. I tyto typy soužití mohou fungovat jako tradiční rodina a splňovat další znaky rodiny, jako je například společná dělba práce.¹ Definici pojmu rodiny je tedy možné uchopit z mnoha stran. Dát odpověď na otázku „Co je rodina?“, lze několika způsoby. Další z možných vysvětlení pojmu rodiny je následující: *„Rodinu současnosti je možné považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny je ve všech dosud známých společnostech dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má*

---

¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 80

*trvalejší ráz, a na příbuzenství. Východím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.*² Zcela jinou a přesto platnou definici nám poskytne psychologický nebo sociologický slovník, právní předpis, ale také vlastní vyjádření jedince v obecné rovině, které by mohlo být prezentováno ve smyslu, že rodina je v povědomí všech lidí především důležitým zázemím, bez kterého si nedovedou svůj život představit.³

Jaký je tedy obecný obsahový význam slova rodina, či jaká je definice tohoto pojmu v denotativním významu slova, je jistě vesměs každému všeobecně známo. Ovšem přejdeme-li k subjektivně vnímanému a pojatému významu tohoto slova, dostaneme téměř jistě od každého jednoho jedince, kterého se na význam pojmu zeptáme, více či méně odlišnou odpověď, co do jejího významu. Tato odpověď se bude zajisté do značné míry lišit a odvíjet od toho, jakou roli dotazovaný jedinec v rodině zastává. Zda se jedná o dítě nebo samotného rodiče, či mladého dospělého jedince, který má zatím zkušenost pouze z vlastní rodiny, tedy té do níž se narodil, tj. rodiny orientační. Nebo zda již žije v rodině prokreační, tj. rodina, kterou již sám v dospělosti založil. Zde se již dostáváme ke konativnímu významu pojmu slova rodina. Pro každého jedince má tento pojem subjektivní význam, v němž je vždy obsažena vlastní osobní zkušenost, jakožto i prožitek, který je emocionálně podbarven asociacemi. Asociacemi především z orientační rodiny, jakož i později rodiny prokreační. Na první pohled jednoznačná definice pojmu rodiny nabývá však na základě těchto osobních zkušeností, poznatků a prožitků najednou pro každého jednotlivce do jisté míry jiného významu. Rozdíly v chápání významu a popisu pojmu toho slova, plynou především z emocionální oblasti vnímané jednotlivcem.

Rodina je z pohledu společenského chápána ve vyspělých společnostech především jako instituce, která zabezpečuje jednotlivé potřeby pro své členy a má za úkol plnit důležité funkce ve společnosti. Jednou, z mnoha formulovaných definic, je i definice, v níž je rodina uváděna jako: *„Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující při nejmenším rodiče a děti. Další znaky toho co je rodina, jsou socio-kulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné*

² KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 78

³ PACHL, L. a kol. *Malá abeceda rodiny*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983, s.7

příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků.“⁴ Dále můžeme o rodině říci, že je důležitým prostředím intimity, socializace a také sociální podpory.⁵

Ať již si rozebereme definicí laickou – myšleno úvahy jednotlivce a jeho prezentaci pojmu rodiny, nebo definicí odbornou – sociologickou, psychologickou, atd., vždy musíme z těchto vyjádření nutně přijít k závěru, že tyto pojmy mají v sobě ukryty hluboký rozměr i význam, a to jak pro jedince, tak pro celou společnost. Rodinné zázemí podle Možného představuje vlastně sociální zařízení, jehož základním a hlavním účelem je vytvořit soukromý prostor, v němž se odehrává nejen biologická reprodukce společnosti.⁶ Po celou dobu své existence rodina vystupuje, jako sociální skupina a instituce, která má, jak pro dospělého člověka, tak pro dítě nezastupitelnou funkci, a tím tedy výsadní postavení ve společnosti. Současná rodina poskytuje svým členům zázemí, blízkost, pocit bezpečí a sounáležitosti. Zajišťuje jejich potřeby, je základní ekonomickou jednotkou v rámci společnosti. Rodina zabezpečuje reprodukci lidského rodu a následně je primárním prostředím, v němž probíhá socializace jedince. „*Pro každého jedince je rodina opěrným významným bodem, v němž hledá bezpečí, založené na vzájemném porozumění. Takové zázemí je pak základem dalších sociálních kontaktů jedince ve společnosti.*“⁷ Zajišťuje předávání kulturních vzorů a má významný vliv na formování hodnotové orientace jedince. Je významným socializačním činitelem. Za celou dobu trvání své existence, nebyla rodina společností nahrazena ničím dokonalejším, kvalitnějším, hodnotnějším ani smyslu- plnějším. Z tohoto úhlu pohledu je její postavení stabilní, nenahraditelné, jistým způsobem neměnné, a to i přes onen fakt, že v posledních desetiletích zaznamenává rodina opět určitou proměnu. Definice pojmu rodiny není definitivní. Výsledný pojem může být prezentován, buď ze strany jedince a jeho subjektivního poznání, kde se odráží osobní zkušenost, nebo ze strany společnosti. Jak tuto instituci v určitém historickém období vnímá ona. A to, jak z pohledu skladby jejích členů, tak i plnění úkolů, které rodina v současné společnosti zastává.

---

⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 206

⁵ tamtéž

⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 14

⁷ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 82

1.2 Funkce rodiny ve společnosti a jejich proměny

Za dobu své existence ve společnosti si rodina prošla určitým vývojem a jistými změnami. Přesto se dá říci, že si tato instituce zachovala svou významnou podstatu a posílila své svébytné postavení ve společnosti. Tak, jako definice pojmu rodiny není ustálená, tak i některé funkce rodiny prochází vývojem, proměnami i určitými změnami, jenž souvisí se stavem společnosti a obdobím, ve kterém se rodina nachází. Některé funkce v rámci rodiny jsou naprosto neměnné po celou dobu její existence a posilují svůj význam. Jiné funkce byly postupně ve větší či menší míře přeneseny buď na jiné instituce, do jiného sociálního prostředí nebo částečně z rodinného prostředí i vymizely (např. funkce vzdělávací, funkce výrobní).

Na současnou rodinu a její rodinné prostředí má bezesporu veliký vliv konkrétní doba, ve které rodina žije a v níž své základní funkce plní. *„Rodinné prostředí ovlivňuje výchovu a socializaci dítěte celou řadou svých aspektů. Jedná se přitom o momenty vztahové (struktura rodiny, její úplnost či neúplnost, přítomnost sourozenců, prarodičů, interakce a komunikace mezi jednotlivými členy navzájem a mezi rodinou a širším okolím, přítomnost výchovných cílů, výchovného stylu v rodině aj.), ale též o aspekty materiální (vybavení rodinného prostředí a s tím související podnětnost) a sociálně-kulturní (vzdělání a vzdělanost rodičů, povaha zaměstnání rodičů a další aspekty reprezentující společenskou vrstvu). Všechny tyto momenty vstupují do nitra dítěte a ovlivňují přímo nebo nepřímo jeho hodnoty, postoje, modelují jeho vzorce chování.“*⁸

Nároky kladené na současnou rodinu, jako celek, v dnešním moderním světě neustále vzrůstají. Okolní prostředí, v němž rodina funguje, v němž plní své poslání a postupně naplňuje své cíle, které jí jsou dány nejen historicky, ale především sociálně-kulturně, může být někdy jednotlivými členy rodiny chápáno, jako problematické a nepřátelské. V tomto pojetí okolního světa současná doba posiluje na významu rodiny. Rodinné prostředí se pro jedince stává útočištěm před vnějším, veřejným světem. Stává se místem, které více než dříve zastává velmi významnou protiváhu veřejného prostoru. Zejména

---

⁸ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 102

v sociálně slabém prostředí vystupuje rodina jako jediný pevný opěrný bod, kam se především děti, ale i její dospělý členové mohou uchýlit.⁹ V tomto ohledu plní rodina významnou funkci, jenž nabývá velkého významu především pro její jednotlivé členy. Rodinné prostředí dává pocit jistoty, bezpečí a sounáležitosti s ostatními členy rodiny, poskytuje jim útočiště.

Zde je nutno zmínit jen těžce zastupitelné místo rodiny, a to při plnění **funkce emocionální**. Emocionální funkci můžeme považovat zcela jednoznačně za velmi významnou, ale současně i za velmi ohroženou. Rodinné prostředí vytváří velmi potřebné citové zázemí, naplňuje jedince pocitem lásky, má schopnost dát jedinci prožitek bezpečí, zažít pocit životní jistoty. Rodinné prostředí má jako jediné v tomto směru velice silný potenciál. Pokud dojde při plnění emocionální funkce v rodinném prostředí k chybám, může být tato role rodiny zmařena. Emocionalita člověka se rozvíjí za předpokladu vzájemných kladných vztahů u všech členů rodiny.¹⁰ Pro jedince je naprosto zásadní a nezastupitelná, neboť ovlivňuje jeho vývoj, socializaci ve společnosti, a tím i jeho budoucí vztah ke společnosti, okolí a především vztah ke svým nejbližším. Tolik potřebné citové zázemí s pocitem bezpečí, jistoty a lásky, totiž nedokáže vytvořit žádná jiná instituce.¹¹ Zodpovědný přístup rodiny a její uvědomění si své nezastupitelnosti při plnění této funkce, obzvláště v dnešní době, kdy je vyvíjen na rodinný život a rodinné prostředí silný tlak společnosti, především v oblasti ekonomické (náročnost zajištění obživy pro jednotlivé členy rodiny, materiální zajištění, jako i nárůst rodin tvořených pouze s jedním rodičem, s tím související stres, únava, vyčerpání, což má za následek nedostatek sil pro poskytnutí emocionálního zázemí v rodině, vznik deprivčního syndromu), je především pro citovou výchovu jedince velice žádoucí a potřebná. Přestože současná rodina do jisté míry posílila svůj význam, jak již bylo zmíněno, při plnění především emocionální funkce, v některých případech bohužel dochází k nedostatečnému uspokojení jejich členů. V důsledku proměn společnosti, lze sledovat změnu v úrovni a kvalitě poskytování a plnění emocionálního zázemí rodinou, a tím plnění své funkce. Dnešní rodina se s kladenými požadavky vyrovnává velice těžce. Bohužel přibývá rodin, které at již z důvodu zaneprázdněnosti, či z důvodu rozvodů, ale i případně z prostého nezájmu,

---

⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 81

¹⁰ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 109

¹¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 83

nebo neuvědomění si důležitosti, plní tuto funkci jen s velkými obtížemi. Případně ji neplní téměř vůbec. Vyrůstá počet dětí s citovou deprivací nebo dětí týraných.¹² V případě opomíjení důležitosti emocionální funkce rodiny samotnou rodinou, ale i dnešní společností, má za následek obrácený hodnotový žebříček, ke kterému jedince následně inklinuje, což se zpětně promítá opět do celé společnosti. Schopnost emočního prožívání, láska k bližnímu, projevení citu a soucitu, stanovení hierarchie hodnot, kterému se učíme v orientační rodině, se následně odráží v budoucí existenci každého jedince a do téměř všech oblastech jeho života.

Úzkou souvislost s emocionální funkcí rodiny má bezesporu i další nezastupitelná funkce, kterou rodina jako významný socializační činitel naplňuje především při přípravě dítěte ke vstupu do samotného praktického života. Touto funkcí je **funkce socializačně-výchovná**. „Rodina je prostředím, ve kterém se dítě učí přizpůsobovat se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování, jež jsou v dané společnosti běžné. Efektivní socializace dětem postupně umožní přejít z rodinného prostředí do širokého světa a úspěšně se v něm orientovat. Ze socializačního hlediska, respektive pro naplnění socializační funkce rodiny, je v rodinném prostředí nutná přítomnost celé řady faktorů. Důležitou roli hrají ekonomické podmínky a kvalita kulturního a materiálního prostředí, jež zahrnuje běžné podmínky života (každodennost).“¹³ V tomto směru disponuje každá rodina jinými možnostmi, schopnostmi i zvyklostmi. Velký vliv na způsob výchovy a průběh socializace dítěte sehrává do značné míry sám fakt, z jaké orientační rodiny vstupují její aktéři (noví rodiče) do vlastní nové prokreační rodiny. Jaké si s sebou přinášejí kulturní vzorce a způsoby chování, hodnotovou orientaci, jednotlivé priority a řešení každodenních životních situací i přístup k životu jako celku. Do jaké míry jsou schopni a ochotni se přizpůsobit osobnosti druhého partnera, i to, zda i nadále prochází vývojem v rámci sebevzdělávání a sebevýchovy. To vše se promítá do funkce socializačně-výchovné.

V neposlední řadě je vhodné, ne-li dokonce potřebné zmínit funkci, o které by se především laická veřejnost, tedy i rodiče mohli domnívat, že funkcí ani není, nebo v lepším

¹² KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 83

¹³ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 109

případě, že se jedná v rámci rodiny jen o jakousi nástavbu. Že je vlastně něčím navíc. Že je možné, ji do značné míry přesunout na jiné instituce, organizace, spolky nebo zájmové sdružení. Přitom se jedná o funkci, kdy rodina může společně prožívat neopakovatelné chvíle, které se nesmazatelně zapíší do mysli, duše i srdce, jejích členů, především dětí. Jedná se o **funkci rekreační a regenerační**, při které její členové nejen samostatně relaxují, rekreují se a v neposlední řadě prožívají zábavné chvíle. „*Aktivita tohoto typu se týká všech členů rodiny, ale pro děti mají samozřejmě význam největší. Jak rodina plní tuto funkci, se projeví např. v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolené apod.*“¹⁴ Tuto funkci, lze jako jednu z mála funkcí rodiny vnímat, jako funkci, při které se členové rodiny mohou oprostit od každodenních starostí a povinností. Z dospělých se mohou stát opět „dětí“. Tím se jim dostává možnosti se ke svým dětem značně přiblížit, vzájemně se sdílet, učit se novým věcem a obohacovat se. Rodiče tímto dostávají velkou příležitost působit na své potomky, předávat jim nenásilnou formou vzorce chování, kulturní hodnoty, vzdělávat je. Výše uvedené do jisté míry platí i o vztazích partnerských, kde v rámci trávení volného času a prožívání různých aktivit, je možné poznávat osobnost jedince a utužovat svůj vzájemný vztah. „*Výchovný význam společného a aktivního trávení volného času v rodině je v sociální pedagogice vnímán jako velmi pozitivní aspekt, jež má svůj význam pro utváření pozitivního životního stylu a sehrává roli též v předcházení rizikovým projevům chování. Volný čas je přitom chápán jako čas, v němž jedinec na základě svého rozhodnutí, vlastních zájmů, pocitů a nálad volí činnost, které se bude věnovat. Vedle přímého stylu rodinné výchovy, kromě vnitřních osobních vlivů, vnějších vlivů subkultury a dalších společenských vlivů se část mládeže dostává na „šikmou plochu“ právě díky akčnímu vakuu ve volném čase.*“¹⁵ Právě zde sehrává rodina významnou roli. Svým zájmem o společné volnočasové aktivity a především zájmem o způsob trávení volného času svých dětí.

„*Jednotlivé funkce rodiny se vzájemně prolínají a je-li jedna z hlavních funkcí narušena, můžeme čekat poruchy i v ostatních.*“¹⁶ Nelze stanovit důležitost jedné či jiné funkce

¹⁴ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 83

¹⁵ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 110

¹⁶ PACHL, L. a kol. *Malá abeceda rodiny*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983, s.14

rodiny. Proto velice je žádoucí, aby všechny funkce rodiny, plnila rodina na společensky co nejpříjemnější úrovni, ke svým možnostem a schopnostem.

1.3 Socializace dítěte

Dítě se narodí do konkrétní rodiny, jež je součástí určité subkultury, je obklopeno jistým prostředím, a to vše bez možnosti vlastního výběru. Každá jednotlivá rodina si z generace na generaci předává kulturně-výchovné vzorce, zastává dané hodnoty a s tímto spjaté priority, jakými jsou např. vztah ke vzdělání, k práci, ke společnosti, jakož i k vlastním členům. V neposlední řadě má každá rodina stanovený svůj životní styl. Tím je položen **základ k budoucímu vývoji dítěte** v procesu socializace. „*Člověk přichází na svět jako biologický tvor a v procesu socializace se stává společenskou bytostí se specificky lidskou psychikou. Tento proces přeměn začíná osvojováním základních kulturních návyků, pokračuje osvojováním mluvné řeči a vpravováním se do role svého pohlaví, získáváním hodnotové orientace. Proces učení jedince se uskutečňuje ve stycích se sociálním okolím (zpravidla v interakci dítěte a rodiny).*“¹⁷ Nejvýznamnějším prostředím v procesu socializace dítěte je od jeho raného dětství především orientační rodina. V rámci vlastní rodiny, během sociálního učení, dochází k osvojování sociálních rolí, návyků, pomocí sociální komunikace v interakci se sociálním prostředím. Socializace je procesem, který se uskutečňuje po celý život. V průběhu socializace si každý jedinec osvojuje formy chování, jednání, vzory a poznatky, jakož i konkrétní jazyk, kulturu a hodnoty, skrze něž se začleňuje do společnosti.¹⁸

Proces **socializace je procesem biodromálním, tedy celoživotním**. Člověk je v celém jeho průběhu v interakci s okolím, se sociálním prostředím, které ho formuje, kterému se částečně přizpůsobuje. Současně toto sociální prostředí svým vlastním jednáním jedinec zpětně ovlivňuje a přizpůsobuje si ho k vlastním potřebám. Právě rodina, je primárním prostředím, kde k těmto prvním sociálním interakcím dochází. Postupně se sociální prostředí rozšiřuje, jedinec nabývá nových zkušeností a proces socializace se rozvíjí.

¹⁷ KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 56

¹⁸ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 90

„Klíčový význam pro formování osobnosti a životní pohody mají vztahy k jiným lidem, stupeň socializace. Zejména akceptace druhými vytváří záruku osobního rozvoje a mentálního zdraví, neboť směřuje k získání pocitu bezpečí, vědomí vlastní ceny a důvěry v okolní prostředí.“¹⁹ Postupně jak se děti vyvíjí a rostou, je úkolem především rodiny zprostředkovat svým dětem dostatek podnětů a kontaktů s širším sociálním prostředím, tak aby mohlo docházet k dalšímu rozvoji osobnosti dítěte. Při interakci s okolím se dostává dítěti zpětné vazby, odpovědi okolního prostředí na jeho chování a jednání. Dítě se pozvolna učí zvládat různé životní situace, přijímat společností nastavená, akceptovatelná pravidla chování. Tím se dítě dozvídá informace o své osobě, objevuje své schopnosti, poznává limity svých možností, nachází vnitřní sílu k zvládnutí emocí a sebe sama.

V prvním období života dítěte je nejvýznamnějším socializačním činitelem v procesu socializace jednoznačně rodina. Dítě nemá širší sociální kontakty, než v rámci rodiny a jejich členů, případně nejbližších příbuzných a přátel. Postupem času, jak dítě roste, vystupuje z tohoto rodinného prostoru, slábne částečně vliv rodiny. Jak uvádí Možný, rodina nevlastní monopol na socializaci svých dětí. S přibývajícím věkem dítěte, nastupují vlivy z okolního prostředí, které vstupují velmi záhy do dětského světa a oslabují rodičovský vliv.²⁰ Nového sociálního prostředí vnáší do procesu socializace další socializační prvky. „Výchozím krokem k prolomení rodičovského monopolu na socializaci dítěte je jeho první svěření do péče jeslí či mateřské školky.“²¹ S věkem dítěte přibývá socializačních činitelů a vlivů, které na dítě působí a kterým se přizpůsobuje. Jedná se zejména o veřejné vzdělávací instituce a vrstevnické skupiny. Dochází ke vzájemné interakci. **Primární socializace** v rámci rodiny se postupně prolíná se **socializací sekundární**, která klade na jedince zvýšené nároky. Dítě se učí rozvoji sociálních vztahů ve skupině, čímž se začíná projevovat rozdíl v potřebnosti rozvoje svébytné osobnosti a současně potřeba sociální integrace jedince.²²

Rodina, po značnou část vývojového období u svých dětí, si zachovává významnou roli při začleňování jedince do společnosti. Rodina má své nezastupitelné místo v procesu socializace a v něm i jedinečnou příležitost. Chce se říci, že rodina má v tomto procesu dokonce povinnost, vložit do dítěte to nejhodnotnější ze svého rodinného prostředí a ze své

¹⁹ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl.vyd. Brno: Print-Typia, 2001, s. 63

²⁰ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 164

²¹ *tamtéž*

²² PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 92

výchovy, a to tak, aby následné socializační vlivy, které budou na dítě dále v budoucnu působit v socializačním procesu, měly na dítě pouze pozitivní dopad. Je důležité, aby se dítě dokázalo přizpůsobit okolnímu sociálnímu prostředí tam, kde je to vhodné a opačně, dokázalo odolávat negativním vlivům, které na jedince budou bohužel z okolí také působit.

1.4 Dílčí závěr

Tradiční rodina si zachovala svou podobu, i když po dobu své existence procházela jistými změnami, nástrahami a úskalími, které si však vždy ustála. Do dnešních dnů je považována v každé společnosti a ve všech kulturách za jednu z nejvýznamnějších společenských institucí. Požívá ochrany právního systému. Je základem státu. Původně tradiční pojem rodiny se do jisté míry nezměnil. Rodina v současném pojetí zahrnuje různé formy rodinného soužití. Z našeho pohledu půjde však vždy o pojem, ve kterém je zahrnuta výchova dítěte, a to bez ohledu na skutečnost, zda tento pojem vychází ze soužití dospělých osob na základě uzavření manželství nebo jiný typ společenství osob. Za rodinu je v současné společnosti považováno každé soužití osob opačného pohlaví, v němž se uskutečňuje výchova dítěte. Jedná se tedy i o soužití muže a ženy, bez uzavření sňatku. Rodina je i tvořena dítětem a pouze jedním rodičem.

Podstatou rodiny je tedy výchova dětí v rámci rodiny a plnění funkcí rodiny, jenž jí přísluší. Tyto funkce jsou nedílnou součástí existence každé rodiny. I ony prošly vývojem a změnami. Některé z funkcí postupně vymizely, jiné byly přesunuty, byť částečně na jiné instituce. Další funkce posílily svůj význam v rámci rodiny i společnosti a jiné zůstaly v tradiční podobě zcela zachovány. V socializačním procesu, při sociálním učení, sehrává rodina nezastupitelné místo. Primární socializace probíhá především v rodinném prostředí, a to v interakci s jejími nejbližšími členy. S vývojem dítěte a s postupem času, nastupuje socializace sekundární, která do jisté míry bude vždy ovlivněna již vloženým základem, který probíhal ve vlastním rodinném prostředí. Z tohoto úhlu pohledu, má tedy rodina své naprosto nezastupitelné místo ve společnosti a významově veliký úkol. Co rodiče do dítěte vložili, bude mít dále v budoucnu, v procesu sekundární socializace, významný vliv na další vývoj dítěte.

2 VÝCHOVA V RÁMCI RODINY

„Rodiče jsou kapitány lodí, které vezou budoucí vůdce tohoto světa. Tito noví cestující mají rozvíjejícího se ducha, jenž je veden směrem k růstu a seberealizaci. Přežití a péče o každé dítě je pevně v rukou rodičů. Zodpovědnost za ochranu a vedení mladých lidí je dnes bezpochyby obrovská.“

G. Kenneth West

2.1 Výchova a formování dítěte

Rodina poskytuje svým dětem nejen péči, ochranu a bezpečí. Rodina plní nejen jí svěřené funkce ve společnosti a je primárním socializačním činitelem v procesu socializace dítěte, ale je současně místem, v němž v interakci s ostatními sociálními vlivy probíhá prostřednictvím výchovy předávání kulturních vzorců a hodnot z generace na generaci, a tím dochází k formování dítěte. *„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.“*²³

Prostředí rodinné výchovy je přirozeným výchovným prostředím, a přesto specifickým. Výchova v rodině do značné míry sama probíhá na jiné bázi, než výchova zasazená do institucionálního prostředí. V prostředí rodiny je výchovné působení zaměřeno především na utváření určitých způsobů chování, utváření charakterových vlastností jedince a upevňování jeho morálního kreditu. Rodina jednoznačně také velmi silně působí v oblasti citové a emocionální a tento citový vztah vytváří základ pro vztah dítěte k širšímu sociálnímu okolí a utváří životní princip důvěry či nedůvěry v druhé lidi.²⁴ Vytváří se bazální osobnost dítěte. Od raného dětství, přibližně do tří až čtyř let věku dítěte, formují rodiče svojí výchovou charakterové vlastnosti jedince a utváří jeho osobnost. *„Protože*

²³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 64

²⁴ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 15

*první tři roky života dítěte jsou rozhodující a jsou zde položeny základy pro jeho další život, musí se dítě v této době cítit obzvláště chráněno a v bezpečí.*²⁵ Tuto ochranu a bezpečí mu dokáže poskytnout pouze výchova v rodinném prostředí, neboť je založena – měla by být založena – na základech intimního prostředí rodiny, přátelských, kamarádských a partnerských vztazích.

Rodinná výchova se uskutečňuje v každém společenství osob, které se stane rodinou a je aplikována každým člověkem, který se stane rodičem. Rodinná výchova je z tohoto pohledu nejrozšířenějším typem výchovy ve společnosti. Každá rodina je, totiž do jisté míry jedinečná a specifická. Prolínají se v ní a míchají různé typy i styly rodinné výchovy, přesto jsou, jak uvádí Krajčová, určité **znaky rodinné výchovy** společné všem rodinám:

- **Individuální charakter** – *výchova je odvislá od věku rodičů, jejich vzdělání, životních zkušeností z orientační rodiny, osobnostních předpokladů či disharmonie vztahů.*
- **Neprofesionální charakter** – *výchova staví pouze na zkušenostech z dětství, důsledkem jsou velmi metody prostředky uplatňované ve výchově, preferovány jsou krátkodobé cíle.*
- **Intimní charakter** – *výchova probíhá na bázi často silných citových vazeb, výchovné ovlivňování má charakter důvěry a o to větší může mít efekt, pokud je vedeno správným směrem.*
- **Dlouhodobé působení** – *výchova probíhá řadu let a má relativně stabilní charakter (např. ve škole učitelé se mění).*²⁶

Specifické znaky rodinné výchovy jsou vlastní všem rodinám, přestože výchova v každé z nich probíhá z části jiným způsobem. Vliv na tuto skutečnost má jistě především ten fakt, že každý z výše uvedených znaků je v té, které rodině zastoupen jinou měrou. Skladba a složení rodiny se liší tak, jako se liší i dispozice u jednotlivých jejích členů.

---

²⁵ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 13

²⁶ KRAUS, B., JŮZL. M., TANNENBERGOVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: IMS, 2011, s. 58

Výchova v rodině je představitelkou laické výchovy, tedy výchovy takové, která není vykonávána na profesionálních pedagogických základech. Přesto nelze říci, že by výchova zde ve své podstatě selhávala. Rodiče jsou vybaveni jakýmsi předpoklady, ke zvládnutí této laické profese, již ze své orientační rodiny. Přinášejí si své vlastní zkušenosti, zvyklosti, znalosti, způsoby řešení životních situací, které se předávají z generace na generaci, někdy ovšem proměněné potřebami současné společnosti. Z těchto výše uvedených důvodů, ale i např. z neznalosti, ze zažívání určitých nových situací, jenž se dříve nevyskytovaly, mohou se někdy rodiče dopouštět při výchově chyb, které následně mohou při formování dítěte mít negativní následky, jež ho poznamenají na celý život.

Výchovné přístupy v rodinách souvisejí se společenskými změnami a měnicími se situacemi v jednotlivých rodinách. Rodiče tráví více času v práci, mají možnosti většího uplatnění v zaměstnání i mimo ně. Nebo naopak jsou nezaměstnaní. Více věcí k ulehčení života je dostupných, ale současně více času tráví rodiče v práci, aby uspokojili potřeby rodiny a vydělali dostatek peněz. Tyto výrazné změny jsou patrné již v odstupu pouhých dvou generací.²⁷

V důsledku nesprávné výchovy a tím zapříčiněných chyb, kterých se rodiče při výchově svých potomků dopouštějí, mohou mít fatální důsledky. Za **nesprávnou výchovu** v rodinném prostředí jsou považovány:

- **Přílišná přísnost** – může být výrazem odmítavého postoje rodičů k dítěti, způsobeného zklamáním z nesplnění přání a představ rodičů o dítěti. Dítě ztrácí jistotu, sebedůvěru, je nešťastné a nespokojené. Je zde zastoupen ambiciózní výchovný styl – rozhodující je úspěch ve studiu, v zaměstnání na úkor citové vybavenosti, podobně, jako u autoritářského stylu výchovy, vyžadujícího poslušnost, podřízenost.
- **Přílišná láska** – nezdravá shovívavost, přehnaná starostlivost, umetání cestiček vede k výchově rozmazlující a úzkostné. Charakter protekcionistický tj. ochraňují dítě za každou cenu, případně perfekcionistický tj. přehnaná důslednost, nadměrné usměrňování dítěte, zakazování stýkání se s vrstevníky, omezování možnosti svobodného rozhodování.

---

²⁷ MERTIN, V. *Výchovné maličkosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 66

- **Nedostatek citu** – projevit si vzájemnou nákladnost, láska rodičů a možnost dítěte projevit svoje city je velmi cenné. Rodiny řeší především ekonomickou situaci, projevy zájmu, vstřícnosti se zapomíná, Případně rodičům na dětech nezáleží, chovají se k nim chladně, odmítavě i nepřátelsky.
- **Nedostatek času** – spěch, nervozita, nedostatek času pro dítě, chybí hra, kontakt, povídání, sdílení. Děti trpí trvalou nenasycenou potřebou citového kontaktu s rodiči.
- **Lhostejnost** – nezájem rodičů o výchovu dětí, nespokojování citových potřeb, rodiče nereagují na pozitivní ani negativní projevy dítěte. Projevuje se u rodičů, kde chybí zodpovědnost, děti jsou nechtěné nebo jako důsledek určitých deviací v rodině (závislosti). Vyniká záškoláctví, deviantní jednání u dětí.
- **Narušené vtahy v rodině** – znamenají traumatizující prostředí, v němž vznikají konflikty, násilí, urážky. Nevhodné chování rodičů způsobuje u dětí psychickou nevyrovnanost, která má za následek jejich nevhodné chování.²⁸

Přes určité nedokonalosti ve výchovném procesu a při chybné aplikaci výchovných stylů ve výchově, kterých se sami rodiče mohou dopouštět, jako i nástrahy, kterým je rodina ve společnosti vystavena, je rodina a rodinné prostředí tím nejvhodnějším místem pro výchovu dítěte. Funkční rodina je institucí poskytující dítěti silné emocionální zázemí. Rodiče po značnou část života dítěte mají zásadní vliv na jeho výchovu a vývoj. Byť nedokonale, ale vhodně zvoleným stylem výchovy předávají dítěti informace o životě uprostřed rodiny, jaké vzorce chování jsou ve společnosti přijatelné a akceptovatelné. Dítě se v průběhu sociálního zrání učí přijímat ve vztahu k okolí sociální role. Rodina s postupným vývojem jedince zajišťuje dostatek podnětů vhodných k jeho dalšímu rozvoji, tak aby se utvářela celistvá harmonická osobnost, která bude v budoucnosti prospěšná sama sobě, ale především i celé společnosti. Rodiče by měli vychovávat své děti s vědomím, že z nich vyrostou dospělí lidé s charakterovými vlastnostmi a atributy do jisté míry utvořenými jimi samými, a tyto děti budou následně dále předávat vzorce chování, hodnoty, postoje k životu zase svým potomkům. „*Výchova dítěte není zajisté nejllehčí, ale na tomto světě asi největší úkol, který se vyplatí.*“²⁹

²⁸ KRAUS, B., JÚZL. M., TANNENBERGOVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: IMS, 2011, s. 59-60

²⁹ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 83

„Umění vychovávat děti se vytrácí. Děti nepotřebují metody, potřebují spolehlivou a pevnou vazbu. Pevné pouto a dobrý vztah mezi rodiči a dětmi, ale nejsou samozřejmostí. Vyžaduje to práci. Děti jsou výzvou.“³⁰

2.2 Vztah rodič a dítě

Základním, pro budoucí život dítěte určujícím, a tedy i rozhodujícím socializačním vztahem při začleňování dítěte do společnosti, je vztah dítě – matka. Ihned po narození dítěte se u matky projevuje mateřské chování vůči dítěti, díky němuž se rozvíjí a prohlubuje citový vztah mezi dítětem a pečující osobou. Utváří se vzájemná emocionální vazba. Dítě na základě tohoto citové vztahu zažívá pocit jistoty, opory a bezpečí. Utváří se bazální osobnost dítěte, jejímž obsahem je vztah k okolnímu světu (bezpečí x nebezpečí, jistota x nejistota) a vztah k ostatním lidem. V případě absence této citové vazby, vzniká citové deprivace dítěte, jejímž výsledkem je nedůvěra dítěte ke svému sociálnímu okolí, které přetrvává a poznamenává jedince po celý život. *„Kvalita našich životů do velké míry závisí na tom, jaké zkušenosti získáváme v časném vývoji a zda se v rodině podaří vytvořit prostředí radosti ze společného bytí.“³¹* Jednou ze základních socializačních situací je právě vztah rodičů k dítěti, kde dítě nabývá sociálních zkušeností, vznikajících v interakci s nejbližšími lidmi z rodinného prostředí a postupně i v širším sociálním okolí.

Pozitivní a kvalitní vztahy v rodině, ať již mezi rodiči a dětmi, sourozenci navzájem nebo mezi jejími nejbližšími členy, patří jednoznačně k naprosto základním požadavkům zdárné výchovy a k úspěšnému vývoji jedince. *„Rodinné prostředí ovlivňuje výchovu a socializaci dítěte celou řadou svých aspektů. Jedná se přitom o momenty vztahové (struktura rodiny, její úplnost či neúplnost, přítomnost sourozenců, prarodičů, interakce a komunikace mezi jejími členy navzájem a mezi rodinou a širším okolím, přítomnost výchovných cílů, výchovného stylu v rovině aj.)“³²*, jako i o aspekty materiálního charakteru a aspekty sociálně-kulturní.

---

³⁰ HAUSER, U. *Rodiče potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 51

³¹ PLŇAVA, I., PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 23

³² PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 102

Postupy při řešení životních situací, schopnost jednání a uplatňování vzorců chování, které rodiče aplikují vůči svým dětem v rámci rodiny, mají vliv na utváření dalších mezilidských vztahů, které jedinci následně budují v širším sociálním okolí. Rodiče v tomto ohledu zaujímají opět nezastupitelné místo ve vývojovém procesu u dítěte, v průběhu jeho sociálního učení a ve vztahové oblasti. „V celém tomto procesu je důležitá rovněž sociální kreativita, která se podílí na způsobu utváření vztahu ke druhým lidem, ke svému okolí i sobě samému, na aktivním uchopení životních situací a konstrukci životního stylu.“³³

Předkládat dětem, ve vztahové oblasti hodnotné, jednoznačné a kvalitně uspořádané vzory chování a jednání, lze pouze ve funkčním rodinném prostředí, kde má své místo vzájemná úcta, láska, důvěra, ochota ke vzájemné pomoci, jakož i vzájemný respekt mezi jejími jednotlivými členy. Což lze naplňovat především prostřednictvím rodičů. Ve fungujícím rodinném prostředí, kde slušné chování a jednání je uplatňováno rodiči i mimo rámec vlastní rodiny, obzvláště do širšího sociálního okolí (širší příbuzenstvo, přátelé, sousedé, atd.), předávají rodiče svým dětem jasné signály o tom, jakou formu mezilidských vztahů preferují, co je pro ně prioritou, co považují za hodnotné a důležité v této oblasti života.

O mezilidské vztahy je potřeba pečovat a starat se o ně. Tak, jako je samozřejmostí u počínajícího partnerského vztahu v období zamilovanosti, že si lidé znovu a znovu projevují vzájemnou náklonnost, chtějí být neustále spolu, prokazují si lásku, vzájemně si věnují čas, tak by toto mělo být samozřejmostí i ve vztahu rodičů k dětem. A v pozdějším období i opačně. Ačkoli by se to na první pohled nemuselo zdát, vztah rodič-dítě, je do jisté míry pro jednu ze stran tohoto vztahu náročnější. U vznikajícího partnerského vztahu se předpokládá jakási vyváženost aktivity obou jedinců-partnerů a vyrovnanost podnětů při snaze o budování, udržení a zachovávání vzájemné harmonie ve vztahu. Ve vztahu rodiče a dítěte, je nutné, obzvláště do určitého věku dítěte, aby aktivita vedoucí k rozvoji vzájemných vztahů, byla především na straně rodičů. Nejde o to, že by snad dítě nepřinášelo dostatek podnětu svým rodičům k rozvoji a upevňování jejich vzájemného vztahu, ale právě naopak. Dítě dokáže být někdy neúnavné v počtu kladení otázek, vyptávání se neustále dokola, opakováním toho samého. Nebezpečí, může spočívat právě v negativní reakci rodičů na četnost těchto podnětů ze strany dítěte. Unavený,

---

³³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 61

přepřacovaný, podrážděný rodič, i když své dítě miluje, může reagovat odmítavě, odtažitě či nereagovat vůbec. A právě rozhodujícím vlivem na rozvoj osobnosti dítěte je, zda se mu v prvních letech života dostalo dostatečného vzájemného kontaktu, při uspokojení potřeb ve vztahu k pocitu sounáležitosti a bezpečí³⁴, který mimo jiné plyne i z komunikace mezi rodičem a dítětem.

Komunikace je důležitým atributem ve společnosti mezi jejími jednotlivými členy. Významným prvkem je i v malé sociální skupině, kterou je rodina. Komunikace mezi rodičem a dítětem probíhá, jak na verbální, tak neverbální úrovni. V prvních letech dítěte je neverbální komunikace obohacená např. o chování dítěte v náručí, na klíně, mateřské mazlení, hlazení. Nejdůležitější a nejvýznamnější etapou vývojové dráhy dítěte je období do jeho tří let. Za tyto tři roky se zrealizuje důležitá první polovina z jeho psychického vývoje. Je položen základ osobnosti dítěte, od něhož se následně bude v rovině vztahové odvíjet více či méně v této oblasti vše další v jeho životě. Následně přicházejí další dvě vývojové období dítěte, během nich proběhne druhá, z pohledu času, delší polovina jeho vývojové dráhy. V této etapě, byť je neméně důležitou a obsahově významnou etapou vývoje, se však již bude mnohé spíše dotvářet, doladovat a dohánět, než nově budovat.³⁵ Právě z kraje této etapy, v druhé polovině vývojové dráhy dítěte, přibližně do šesti let věku dítěte, tento druh neverbální komunikace ustupuje. S nástupem školní docházky nabývá o to většího významu komunikace verbální, která dítěti dále navozuje pocit bezpečí, ujištění o přijetí, pochopení ze strany rodičů, jeho sounáležitosti s rodinou. Je nedílnou součástí sdílení se, vzájemné akceptace, vnímání potřeb druhého jedince. Dává dítěti jistotu, že je přijímáno, vnímáno. Rodiče při komunikaci s dítětem projevují zájem o jeho osobu, povzbuzují ho, což podporuje jeho zdravý vývoj a proces socializace. Pokud v této oblasti a v tomto vývojovém období rodiče nereagují adekvátně, podle potřeb dítěte, nastává situace, kdy se dítě uzavírá do sebe, zažívá pocit nejistoty, může také nabývat dojmu, že je rodičům na obtíž. Jestliže dítě nenachází v tomto věku ve své vlastní rodině pocit sounáležitosti, začne hledat jinou sociální skupinu, která mu bude věnovat pozornost, se kterou se bude moci sdílet a ztotožnit se.

---

³⁴ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 83

³⁵ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 61

V naší kultuře je naprostou samozřejmostí, že s přibývajícím věkem se dítě čím dál častěji dostává do kontaktu s širším okolím a dalšími sociálními skupinami, které na něj působí a formují ho. Jedná se především o vrstevnické skupiny v rámci školy, zájmových kroužků a další dětské kolektivy, které začínají mít značný vliv při socializaci dítěte v tomto období. „*Vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Jsou to skupiny, které charakterizuje věková, ale také názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání. Jsou to typické primární, zpravidla neformální skupiny. Vyznačují se bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině (identifikace vyjadřovaná zájmemem „my“).*“³⁶ Pro dítě vyvstávají nová sociální prostředí, v nichž probíhá mimo-rodinná socializace. Rodina již nemá výhradní postavení v oblasti formování dítěte. V tomto ohledu je vše v pořádku. Postupné slábnutí vlivu rodiny, je normální a běžnou součástí procesu socializace a vývojových fází formování dítěte. Tento okamžik je jistým mezníkem. Je silně žádoucí, aby právě do nástupu tohoto období vložili rodiče do dítěte to nejlepší ze své výchovy. Rodina zůstává i nadále významným socializačním činitelem, avšak okolní vnější vlivy se budou nemalou měrou podílet na dalším vývoji osobnosti dítěte.

Pevné a kvalitní, nejen citové, ale i vztahové vazby rodičů a jejich dětí, které se mezi nimi vytvořily, budou v budoucnu tvořit pevný základ, na němž mohou následně obě strany stavět. Sociální vlivy působící na dítě z okolního prostředí nebudou bohužel vždy jen pozitivní a je tedy do jisté míry posléze jen na dítěti, potažmo na jeho rodičích, jak se k negativním vlivům postaví a zda je ustojí.

Vztah rodič-dítě je základem pro další vývoj osobnosti dítěte. Pokud se rodičům podařilo do určitého věku vytvořit si s dítětem pevný, stabilní, vzájemný citový i emočně pozitivní láskyplný vztah a současně i s přibývajícím věkem dítěte, si dokážou rodiče najít stále dostatek času na společnou komunikaci, čas ke vzájemnému sdílení a porozumění, lze předpokládat, že i ve vyšším věku bude mít dítě vůči rodičům vstřícný přístup, bude otevřené, sdílné v komunikaci. Bude bez problémů s rodiči řešit případné nesnáze, problémy a svoje nejistoty. Z vnějšího světa se bude do rodinného prostředí vracet, jako do svého, pro něho jistého útočiště. Je velkou šancí pro obě strany, že kvalitní výchovný

---

³⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 88

proces, který rodiče uskutečňovali v rámci rodiny, skrze nějž položili pevné a kvalitní základy osobnosti dítěte, pomohou následně ustát negativní vlivy i jevy, které budou na dítě z vnějšího prostředí doléhat.

2.3 Životní styl a hodnotová orientace rodiny

Při budování vzájemného vztahu mezi rodiči a dětmi, je součástí výchovného procesu i utváření životního stylu a hodnotové orientace dítěte rodiči. *„Právě způsob jakým žije rodina, klade základy celé osobnosti dítěte, včetně zásad a vzorů, podle nichž si bude vytvářet svůj životní styl v budoucnu.“*³⁷ Způsob životního stylu uvnitř rodiny se promítá do chování jejích členů a úzce souvisí s hodnotovou orientací jednotlivce. *„Důležitou roli při formování životního stylu hrají kulturní tradice. Podílejí se na utváření života jednotlivce i celé společnosti. Život jednotlivce utváří i zvyky a jednání praktikované v orientační rodině (způsob hospodaření v domácnosti, výchovy dětí a trávení volného času, uspokojování biologických a kulturních potřeb).“*³⁸

Způsob života rodiny se odvíjí od jejích aktivit a struktury denních činností, které lze utřídít do následujících kategorií:

- **Aktivity orientované na práci, profesi a přípravu na ni** – typ vzdělání v závislosti na věku, volby povolání, při způsobení se pracovnímu procesu, kariérní postup.
- **Aktivity spojené s rodinou** – volba partnera, zakládání vlastní rodiny, následně budování vlastní domácnosti, výchova dětí, apod.
- **Aktivity v oblasti zájmové** – vyhranění vlastních zájmů, odpočinek, zábava, relaxace, tolerance k zájmům blízkých, volba kompromisů.
- **Aktivity směřující do společenského života** – zapojení do občanského, společenského, případně politického života, společenské styky.

³⁷ KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 156

³⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 168

- **Aktivity týkající se základních biologických a hygienických potřeb.**³⁹

Životní styl – způsob života orientační rodiny se promítá do mnoha životních oblastí jedince. Počínaje soukromým prostorem, přes aktivity vedoucí k uspokojení základních biologických a hygienických potřeb, dále přes zájmovou oblast, volbu profesní dráhy, až k aktivitám zasahujícím do společenského života.

Volba způsobu životního stylu rodiny ovlivňuje, jaké kategorie hodnot jedinec preferuje. „Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince.“⁴⁰ Vytvořený hodnotový systém, tak jak jsou tyto hodnoty v rodině prioritně uznávány, utváří budoucí hodnotovou orientaci jedince, která může v důsledku dalších životních zkušeností dostát proměny, ale pravděpodobně nikoli zásadních. Základ je opět zformován rodinou.

Život společnosti je naplňován specifickými životy jedinců, jejich životními styly, které souvisí s hodnotami a ideály, které chce jedinec v životě uskutečňovat. Jeho hodnotová orientace se utváří jednak na podkladě vrozených dispozic, předáváním vzorců chování v rámci rodiny, tak i vlivem vnějších činitelů působících z okolního prostředí jedince.⁴¹ Vliv společnosti na utváření systému hodnot je velmi významný. „Hodnotová orientace člověka se projevuje ve známém protikladu, zda mít, či být. Tedy mít a schraňovat materiální předměty či se hnát za kvantem zážitků, aniž se z nich stane prožitek, nebo intenzivním prožíváním skutečnosti bez ohledu na finanční náročnost podnětu. Můžeme zjednodušenou paralelu v Komenského Labyrintu světa a ráji srdce. Mnozí lidé se zaměřují spíše na nákup drahého zboží, např. sportovního vybavení, aut, zajištění zahraničních dovolených, než jejich skutečné využití ve volném čase.“⁴² Rodina je opět i v tomto ohledu onou významnou institucí ve společnosti, která má zásadní vliv na utváření hodnotové orientace dítěte. Převažující konzumní způsob života ve společnosti a s tím související životní styl, který vede pouze ke spotřebě, není ničím prospěšný jednotlivci, ani společnosti jako celku. Individualismus, egoismus, stálý pocit ekonomické nedostatečnosti, s tím spojená potřeba neustále větších výdělků na spotřebu jedince a uspokojení

³⁹ KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 157

⁴⁰ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2002, s. 29

⁴¹ KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 153

⁴² PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2002, s. 29

narůstajících, někdy až nesmyslných potřeb rodiny, vede pouze ke stresu i časové zaneprázdněnosti a zpětně k negativnímu dopadu na celou společnost.

Přitom nejde o to užít si, ale prožít. Nejde o to, prožít si individuálně, ale společně. Člověk je přeci tvor společenský, natož dítě. K uvědomění si důležitosti sdílení a vzájemné prožívání v rodině, může rodičům pomoci společně trávený volný čas.

2.4 Dílčí závěr

Přirozeným prostředím pro výchovu dítěte a jeho formování je jeho vlastní orientační rodina a rodinné prostředí, ve kterém vyrůstá a v němž se vyvíjí. V tomto primárním prostředí, se v prvních letech života dítěte, utváří jeho bazální osobnost, formují se charakterové vlastnosti dítěte, které jej budou dále provázet po celou jeho životní dráhu. Takto položené základy osobnosti dítěte ovlivňují jeho budoucí vztah k sobě samému, ostatním lidem i ke společnosti. Každá rodina je jiná, specifická, používá jiné výchovné metody a styly rodinné výchovy. Preferuje jiné hodnoty a cíle ve výchově. V rodinném prostředí probíhá primární výchovné působení, které není sice založeno na profesionálních pedagogických základech, ale přesto má naprosto nezastupitelné místo ve výchovném proces jedince. Je v něm zastoupena emocionální složka, blízkost, intimita, sdílení se, sounáležitost, které nemůže žádná jiná instituce nahradit. Funkční rodina a kvalitní vztahy v rodinném prostředí pozitivně formují dítě pro jeho budoucí život a tím i pro společnost.

Vztah rodič-dítě se mimo jiné vyvíjí i při vzájemné komunikaci. V prvních letech život dítěte mají rodiče výsadní postavení při ovlivňování a formování dítěte. S přibývajícím věkem, tento vliv rodičů částečně slábne. Na dítě začínají postupně působit vlivy z okolního prostředí, jiné sociální skupiny, především vrstevnické skupiny, které nabývají na významu při dalším vývoji jedince. Jde o přirozený proces i vývoj, jenž dítě obohacuje. Ovlivňování a formování dítěte probíhá v interakci s okolním prostředím. Nástup sekundárního prostředí a jeho vliv ovšem představuje pro jedince i určité riziko. Mimo bezpečný prostor rodiny se dítě může setkat s asociálními jedinci či skupinami, které mohou mít na dítě negativní vliv. V tomto ohledu nabývá na významu právě komunikace mezi jejími jednotlivými členy. Dostatek vyhrazeného času rodičů pro děti, vzájemné

sdílení, ochota naslouchat tak, aby děti vnímaly rodinné prostředí, jako bezpečný přístav plný porozumění, je nezbytné. Jen tak se děti před rodiči nezavřou samy do sebe a rodiče neztratí kontrolu nad tím, kdo a jak jejich děti ovlivňuje, jaké jim předává hodnoty, názory a postoje. Jakému je učí životnímu stylu.

Kvalitní utváření hodnotové orientace rodiny, předávání kulturních tradic a upevňování vazeb mezi rodiči a dítětem, může být nápomocné ve chvílích, kdy dítě bude ovlivňováno působením negativních vlivů z okolního sociálního prostředí. Dobrý a pevný základ, načerpaný z primárního rodinného prostředí, který byl rodiči do dítěte vložen, dává naději, že dítě tyto vlivy ustojí a nepodlehne jim. Způsob života v rodině, její konkrétní životní styl, řešení životních situací, hodnotová orientace a pevné vztahy v rodinném prostředí mají pro životní dráhu jedince nesmírný význam.

Oblastí, která v tomto směru může být rodičům značně nápomocná, je i vzájemná komunikace při volnočasových aktivitách a společném trávení volného času. Způsob trávení volného času a preference jisté hodnotové orientace, je také výrazem určitého životního stylu rodiny. Inklinace jedince pouze k materiálním hodnotám, preference konzumního způsobu života ve společnosti, se odráží zpětně k jedinci, což se následně projevuje ve formě jeho chování i jednání. Negativním způsobem pojatý životní styl jedince má posléze také negativní vliv na celou společnost.

3 RODINA A VOLNÝ ČAS

„Není pravdou, že máme málo času, pravdou ale je, že ho hodně promarníme.“

Lucius Annaeus Seneca

3.1 Definice pojmu volného času

Významnou oblastí života jedince je volný čas. Atributem volného času je jistý typ lidské svobody, ve které se člověk může seberealizovat, prostřednictvím různých aktivit, které si sám zvolil, může se zdokonalovat, rozvíjet, uspokojovat osobní potřeby. Přináší mu odpočinek, radost i zábavu. Volný čas je časem, v němž je člověk především sám sebou, nejvíce patří sám sobě. Jednotlivé činnosti vykonává na základě svobodné vůle pro sebe nebo pro druhé z vnitřního zájmu. Činnosti provozované ve volném čase mají vliv na rozvoj jeho osobnosti v oblastech fyzických a duševních schopností, jako i rozvoj schopností tvůrčích.⁴³ Volný čas je produktem moderní společnosti, jenž vzniká po splnění všech povinností a je tedy opakem doby nutné k práci. S tímto pojmem se tedy pojí jednak časové, ale i obsahové aspekty. Uvádějí se dva směry v chápání pojmu volného času:

- **Negativní pojem** – volný čas je dobou zbývající z celkového dne po studijní nebo pracovní době, splněných povinnostech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb.
- **Pozitivní pojem** – v tomto případě je volný čas charakterizován, jako čas, kterým jedinec svobodně disponuje, nezávisle na jakýchkoliv povinnostech. K ničemu není nucen. Realizace činností je naprosto svobodná.⁴⁴

„Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují: odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, dobrovolné vzdělávání a dobrovolná společensky prospěšná činnost. Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho

⁴³ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 17

⁴⁴ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl.vyd. Brno: Print-Typia, 2001, s. 29-30

*pedagogické ovlivňování. Děti nemají dostatek zkušeností a poznatků, aby se správně orientovaly v různých oblastech zájmové činnosti, potřebují citlivé a nenásilné vedení a vhodně motivovanou pestrou nabídkou činností, z nichž si dobrovolně vyberou.*⁴⁵

Byť se pracovní doba ve společnosti zkracuje, pocit nedostatku volného času především u dospělých jedinců narůstá. Rodiče mají zajisté méně volného času než jejich děti. Proto je tedy nutné, zejména v období mladšího školního věku, tedy přibližně ve věku šesti až osmi let věku dítěte a středním školním věku, což je věk dětí od devíti do dvanácti let, aby se rodiče aktivně zabývali náplní volného času svých dětí. Rodiče jsou zaneprázdněni pracovními povinnostmi. Během pracovního týdne nezbyvá dostatek času na společné trávení volného času dětí v rodinném prostředí. Je na rodičích, jakou formu náplně volného času dětem zvolí, případně s ohledem na věk dítěte, pod dohledem rodičů si dítě zvolí samo. Ideální pro dítě by byla kombinace možností trávení volného času formou mimoškolní aktivity, zájmového kroužku, prostoru pro svůj osobní volný čas (s tímto ovšem do jisté míry však opatrně, neboť velká míra dlouhotrvajícího lenošení a nicnedělání, bez nastavených mechanismů kontroly, může z nudy vést sociálně patologickým jevům a delikvenci u dětí) a čas trávený společně s rodiči. Právě možnost trávení volného času v rámci rodiny je pro dítě velmi významná. Byť v rodinném prostředí není zastoupeno odborné pedagogické vedení při trávení volného času, neboť se jedná o laický přístup rodiče, důležitou roli zde hraje nezastupitelný prvek, kterým je citová a emocionální vazba mezi rodičem a dítětem. „*Výchovné ovlivňování a řízení volného času v rodině hraje významnou roli při utváření osobnosti jedince a podporuje jeho pozitivní socializaci.*“⁴⁶ Navíc, rodičům se zde otevírá prostor k vzájemné sociální interakci uskutečňované jinou formou. Jedná se o možnost, jak neformálním způsobem, nenásilnými prostředky, pomocí hry a zábavy, mohou rodiče předávat dítěti své životní zkušenosti, učit ho novým věcem, novému poznání a přitom se vzájemně sdílet, naslouchat si, radovat se a vzájemně se obohacovat. V tomto ohledu naplňuje rodina i jednu ze svých základních funkcí, a tou je **funkce rekreační a regenerační**.

---

⁴⁵ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 17

⁴⁶ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 111

Rodina totiž i zde, jako i v jiných oblastech života dítěte, hraje opět primární a dominantní roli, a to v prvotních zkušenostech dětí s využíváním volného času. „*Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají, napodobují jejich životní styl. Pro formování vztahu k volnému času jsou důležité některé skutečnosti:*

- *o jaký typ rodiny se jedná, jaký je způsob rodinného soužití, zda se jedná o rodinu malou nebo velkou, uzavřenou či otevřenou, jaký je věk rodičů a dětí, počet dětí, jejich pohlaví, styl rodinné výchovy apod.*
- *jaké jsou zájmy rodičů, jak si je navzájem tolerují, jaký význam je jim přikládá, i kolik finančních prostředků jsou svým koníčkům a koníčkům svých dětí ochotni věnovat.“⁴⁷*

Každé rodinné společenství volí jiný způsob formy trávení volného času, jinou skladbu činností, které souvisí se systémem hodnot, jenž rodina vyznává, potažmo s životním stylem, který rodina žije a preferuje. V současné společnosti je volba činností a volnočasových aktivit, také značně závislá na ekonomických možnostech rodiny. Bohužel mnoho dnešních rodin zastává názor, že bez finančních prostředků není možné realizovat různé rodinné aktivity, či dopřát dětem požadované zájmové kroužky. Jistě je možné souhlasit s názorem, že finanční zátěž pro rodiny, obzvláště s více dětmi, je značná. Na druhou stranu, vždy existují alternativy, jak děti zabavit, nabídnout jim zajímavou činnost, vtáhnout je do hry a zaujmout je. Nabídky zájmových činností jsou pestré a různě finančně náročné. Z každého dítěte nemusí nutně vyrůst vrcholový sportovec, známý hokejista či lyžař, nemusí být světovou jedničkou v tenisu. Mnohem důležitější je volba vhodného, podnětného prostředí. Zde neexistuje přímá úměra, čím dražší, nákladnější, tím lepší a vhodnější. Výlet do přírody nemusí stát nic, snad jen pohodlnou obuv a trochu času a chtění ze strany rodičů, jako i správného motivování dítěte. Je dobré i žádoucí, pokud rodiče mohou dopřát dětem aktivity, které budou u nich rozvíjet jejich talent a schopnosti. Současně je ale také žádoucí, aby tyto činnosti nebyly přesunuty jen do mimoškolních aktivit, zájmových kroužků. Je žádoucí, aby se na nich při trávení volného času v rámci rodinného sdílení, podíleli jistou formou i rodiče.

---

⁴⁷ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2002, s. 30

3.2 Volný čas – prevence sociálně patologických jevů

Vytíženost současné rodiny v dnešní společnosti, v důsledku nutnosti zajistit její ekonomickou soběstačnost, má vzrůstající tendenci. Značná zaneprázdněnost rodičů pracovními povinnostmi vede k situaci, kdy rodiče od určitého věku tráví s dětmi čím dál méně času. Upadá vzájemná komunikace, sdílení se ve volných chvílích. Děti v mladším a středním školním věku mají potřebu sociálního sdílení. Obzvláště mezi 8. až 10. rokem věku dítěte vzrůstá potřeba sdružování, vznikají dětské party, které mají vlastní hodnotový systém a jsou formovány s pocitem odlišnosti od ostatních.⁴⁸ Nejčastěji mají neformální charakter a vznikají spontánně, jedná se o kamarádké skupiny, které můžeme rozlišovat podle několika atributů. „*Důležitými znaky jsou cíle a normy, kterými se členové skupiny řídí a hodnoty, které vyznávají. Z tohoto hlediska se cíle daných seskupení pohybují na škále od jednoznačně pozitivních až po asociální, nebo dokonce přímo antisociální (party, bandy, gangy).*“⁴⁹ Vrstevnické skupiny jsou pro dítě významným prvkem v procesu socializace. Jsou běžnou součástí jeho života. Dítě potřebuje navazovat nové kontakty, získávat nové podněty a zkušenosti z interakce s dalším sociálním prostředím. Tím se posouvá i jeho vývoj a formování jeho osobnosti.

Vrstevnickými skupinami je dítě obklopeno ve školním prostředí, v zájmových kroužcích, sportovních klubech, které jsou pro jedince bezesporu přínosné. Probíhá zde jedna z dalších fází procesu socializace. Jedinec se v nich učí zcela novým životním zkušenostem, a to ze vzájemných sociálních interakcí, nových sociálních kontaktů s dalšími členy nově poznané skupiny. Rozvíjí se jeho vrozené dispozice ke konkrétním schopnostem a danému talentu. S vrstevnickými skupinami se však setkává i ve volném čase, který je trávený často bez hodnotného naplnění. Právě v tomto směru, zde ovšem hrozí jisté nebezpečí. A to především pokud rodiče neprojeví dostatečný zájem o formu volnočasových aktivit svých dětí a náplň činností provozovaných dětmi ve volném čase. Zaneprázdněnost rodičů a nedostatečná komunikace v rodině, která se některých případech omezuje pouze na nutnou výměnu informací mezi jejími členy, může vést k situaci, kdy dítě pak inklinuje k neformální vrstevnické skupině více, než je zdravo.

---

⁴⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 88

⁴⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 89

V dnešní době se bohužel můžeme setkat se situací, kdy již děti ve věku kolem 12. let mohou být členy asociálních skupin, jejichž součástí je delikventní chování. *„Ten, kdo se cítí izolován v rodině či mezi vrstevníky, přehlížen nebo zanedbáván, může provést závažný antisociální čin jen proto, aby k sobě při poutal pozornost, které se mu dosud nedostávalo.“*⁵⁰

Riziko sociálně patologických jevů a následná delikvence dětí a mládeže může být způsobena částečně právě nezájmem rodičů o způsob trávení volného času jejich dětmi. Dále také nedostatečně nastavenými a využitými mechanismy kontroly, k zajištění informovanosti rodičů o aktivitách dětí ve volném čase. *„Vedle přímého vlivu stylu rodinné výchovy, kromě vnitřních osobnostních vlivů, vnějších vlivů subkultury a dalších společenských vlivů se část mládeže dostává na „šikmou plochu“ právě díky akčnímu vakuu ve volném čase.“*⁵¹ Pokud rodiče z důvodu zaneprázdněnosti, sami nemají dostatek časového prostoru k trávení volného času se svými dětmi, je dobré tento čas dětem zaplnit vhodně zvolenými volnočasovými aktivitami, dle schopností, možností, zralosti a přání dítěte (s ohledem na věk dítěte). *„Možnosti rodinného angažmá v oblasti volnočasových aktivit odpovídají trendům snížení celkové kvality péče o volný čas dětí. Právě tento fakt bývá pak spojován se zvýšením výskytu negativních společenských jevů. Volnočasové aktivity se tedy stávají důležitým prvkem strategií prevence rizikového chování, ale zde je nutno podotknout, že nelze každou volnočasovou aktivitu považovat za prevenci.“*⁵²

Všem rodičům se v oblasti trávení volného času se svými dětmi v rámci rodiny otevírá široký prostor, v němž je možné děti formovat a nenásilnou, neformální cestou rozvíjet. Volný čas a volnočasové aktivity jsou příležitostí, jak upevňovat vzájemný vztah rodič-dítě, předávat hodnotovou orientaci a formu životního stylu, kterým rodina žije. Možnosti výběru a volby volnočasových aktivit jsou pro současnou rodinu značné. Od ekonomicky náročnějších forem činností, jako jsou některé sportovní aktivity v oddílech, ale i v rodině, až po možnosti výletů do přírody v místě bydliště. V současné době, především z důvodů zaneprázdněnosti rodičů, je značná část aktivit dětí v mladším a středním školním věku často přesunuta do zájmových kroužků. Vytíženým rodičům zůstává z celého pracovního

⁵⁰ KOUDELOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vyd. Praha: Victoria PUBLISCHING, 1995, s. 82

⁵¹ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 110

⁵² PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 111

týdne, pouze velmi malá část času, který mohou věnovat svým dětem, k jejich vzájemnému prožívání a sdílení.

3.3 Volnočasové aktivity

„Volnočasové aktivity jsou ovlivněny biologickým zráním a jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání. Zároveň jsou stimulem dalšího zrání jedince a posunem v hodnotové orientaci. Realizace zájmů a potřeb dítěte a mladého člověka prostřednictvím volnočasových aktivit patří do sociálního učení. Rozhodující roli také zde má rodina.“⁵³

Okruh výběru volnočasových aktivit pro děti v zájmových kroužcích a možnosti trávení volného času rodičů společně s dětmi je značný. V této podkapitole bakalářské práce jsou uvedeny některé z možností vybraných volnočasových aktivit, a to v lokalitě katastrálního území Lesná. Tato část území spadá do městské části Brno-sever. Jedná se o lokalitu, v níž byl proveden výzkum, který je součástí této bakalářské práce a je uveden v praktické části v kapitole č. 5.

Přehled některých aktivit v lokalitě sídliště Lesná. Jedná se o činnosti zájmových kroužků určených dětem a možnosti trávení volného času pro rodiče s dětmi:

- **BCVČ – Lužánky** – pobočka Lesná – zajišťuje volnočasové aktivity formou zájmových kroužků pro děti i rodiče a společné aktivity. Činnosti sportovní, výtvarné, pohybové, zdravotní cvičení, vědomostní a stolní hry. Pořádá příměstské i letní tábory,
- **Lanové centrum PROUD** – výuka lezeckých aktivit v přírodním prostředí, lezecká stěna, výškové překážky. Vždy za účasti instruktora a bezpečnostního zajištění,
- **Infinit-wellnes** – klub Rosnička - plavání, relaxace pro rodiče a děti.

---

⁵³ KRAUS, B., Poláčková, V., a kol. *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, s. 166

- **TJ START** – fotbal, tenis, florbal, lukostřelba, běžkařský oddíl, minigolf,
- **TJ TESLA** – krytý bazén, kurzy plavání, plavání rodičů s dětmi, moderní gymnastika, basketbal,
- **ZUŠ Ježkova** – hudební nauka, hra na různé hudební nástroje, výtvarné činnosti,
- **ZUŠ Nejedlého** – pěvecký sbor, taneční průprava, balet,
- **Knihovna Jiřího Mahena** – pobočka Lesná – dětské oddělení,
- **Duchovní centrum Lesná** – římskokatolická církev, zajišťuje uspokojování duchovních potřeb pro obyvatele Lesné. Pořádá různé aktivity pro děti i jejich rodiče. Zájezdy, tábory, koncerty, přednášky, vždy spojené s duchovní tematikou,
- **Maják** – nadační fond – jazykové kurzy, plážový volejbal, hřiště na basketbal, zajišťuje různé víkendové akce pro rodiny, pořádá tábory s výukou angličtiny,
- **Přírodovědná naučná stezka** – jednotlivé naučné zastavení vedou smíšeným lesem ze severní části Lesné směrem k jižní části Soběšic,
- **Cyklistické stezky** – směřující např. k Brněnské přehradě, Moravskému krasu, údolí lišky Bystroušky,
- **Panská lícha** – areál s možností výuky jízdy na koni. Nachází se v přírodním prostředí asi 1,5 km od sídlištní zástavby na Lesné. Pořádání akcí nejen s jezdeckou tematikou.

Z výše uvedeného vyplývá, že najít si podle svých vlastních představ svou vlastní formu, možnost a náplň trávení volného času, v této lokalitě je jistě možné. Rodičům i jejich dětem je poskytováno dostatečně pestré a široké spektrum zájmových kroužků, volnočasových aktivit pro jednotlivce (děti) i pro celé rodiny. Je tedy pouze věcí rodičů, zda tyto nabízené možnosti jednotlivých institucí využijí, nebo zda nabídnou dítěti takovou náplň volného času, která vyšla z jejich vlastních nápadů a kreativity. Je nutné podotknout, že jakákoli vhodná aktivita, kterou dítě rádo a dobrovolně provozuje, jej podněcuje, napomáhá jeho dalšímu psychickému i tělesnému vývoji. Rozvíjí se jeho vrozené vlohy, schopnosti a talent.

3.4 Dílčí závěr

Volný čas je významnou oblastí v životě jedince. Určitým atributem volného času je jistý typ lidské svobody, v němž se člověk může seberealizovat, prostřednictvím různých aktivit, které si sám zvolil, může se zdokonalovat, rozvíjet, uspokojovat osobní potřeby. Volný čas mu přináší odpočinek, radost, relaxaci i zábavu. Rodiče by měli při výběru volnočasových aktivit pro své děti přihlížet k věku dítěte, jeho zájmům, schopnostem. Volný čas trávený rodiči a dětmi společně, otevírá rodičům prostor k vzájemné sociální interakci. Jedná se o možnost, jak neformálním způsobem, nenásilnými prostředky, pomocí hry a zábavy, předávat dítěti své životní zkušenosti, učit jej novým věcem, novému poznání a přitom se vzájemně sdílet, naslouchat si, radovat se a vzájemně se obohacovat. V tomto ohledu naplňuje rodina i jednu ze svých základních funkcí, a tou je funkce rekreační a regenerační. Pomocí této funkce v rámci rodiny probíhá sociální učení a proces socializace. Vhodně zvolené volnočasové aktivity provozované v rodině, ať již společně, nebo dětmi samotnými v zájmovém kroužku, jako i zájem rodičů o volný čas svých dětí – kde, s kým a jak ho děti tráví, je významným preventivním opatřením vzniku sociálně patologických jevů u dětí ve společnosti a následné delikvence dětí a mládeže. Volný čas souvisí s životním stylem rodiny, způsobem jejího života a hodnotovou orientací jejích členů. Rodiče mají možnost prostřednictvím volnočasových aktivit, a to především společně provozovaných, děti vychovávat k samostatnosti, odpovědnosti, formovat je. V současné době je velký výběr z mnoha možností, jakým způsobem vyplnit volný čas dětí i celé rodiny. Od ekonomicky náročnějších aktivit, až po aktivity, na které není nutné vynakládat téměř žádné finanční prostředky. Jejich provozování je odvislé pouze od chuti, chtění a vytvoření si času pro svoje děti.

Volba volnočasových aktivit v současné rodině závisí pouze na stanovených prioritách, v té které rodině. Ve velké míře závisí pouze na rodičích, zda si rodiče najdou čas na své děti, čas ke vzájemnému sdílení touto formou a zda tento společně strávený volný čas vnímají, jako hodnotu a skvělou příležitost k výchově a formování vlastního dítěte.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ METODA A VZOREK

4.1 Cíle výzkumu a formulace hypotéz

Stanoveným cílem výzkumu v bakalářské práci je zjistit, jak často děti v dnešní rodině navštěvují během týdne zájmové kroužky, kolik času v pracovním týdnu se rodiče věnují společným aktivitám se svými dětmi. Dále zda rodina tráví o víkendu čas společnými volnočasovými aktivitami a zda rodiče vnímají společně strávený volný čas se svými dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte. V souladu s vymezeným cílem této bakalářské práce, byly stanoveny následující hypotézy:

H1 – Předpokládám, že více jak 60 % dětí navštěvuje zájmové kroužky více, jak dvakrát týdně.

H2 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů v pracovním týdnu netráví čas s dětmi společnou aktivitou.

H3 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů tráví s dětmi volný čas o víkendu společnými volnočasovými aktivitami.

H4 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů vnímá společně strávený čas s dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte.

Vzhledem k časové vytíženosti rodičů během pracovního týdne předpokládám, že děti tráví častěji volný čas volnočasovými aktivitami více v zájmových kroužcích, než společně se svými rodiči. Dalším mým předpokladem je, že snahou rodičů je tedy nesdílený společný volný čas během pracovního týdne kompenzovat dětem o víkendu, neboť dále předpokládám, že rodiče vnímají společně strávený volný čas se svými dětmi, jako možnost, kdy mohou děti nenásilnou formou vychovávat a formovat jejich osobnost. Což je z pohledu **sociální pedagogiky** velice žádoucí, neboť rodina jako instituce plní funkce rodiny. A právě jednou z těchto funkcí, je i funkce rekreační a regenerační, v rámci níž lze

naplňovat a uskutečňovat další funkce, a to socializačně výchovnou a emocionální. Rodina je primárním prostředím, v němž probíhá primární socializace jedince, formuje se hodnotová orientace dítěte a utváří se jeho budoucí životní styl. Ve všech těchto oblastech mají své místo právě i volnočasové aktivity, které probíhají v sociálním učení. Tyto aktivity pak dále podněcují vrozené dispozice jedince, jež vedou k rozvoji jeho dalších vrozených schopností.

4.2 Metoda výzkumu

Jelikož byly ve výzkumu stanoveny čtyři hypotézy, byl zvolen kvantitativní způsob zpracování výsledků výzkumu, k ověření platnosti hypotéz. Vzhledem k celkovému zaměření výzkumu, byla pro sběr dat při samotném výzkumu použita metoda hromadného získávání dat – dotazník. *„Standardizovaný dotazník užívaný v kvantitativním šetření představuje soubor převážně uzavřených, několik polouzavřených a pouze výjimečně několika málo otevřených, volných otázek. Jsou tištěny tak, že tvoří formulář s nevelkým počtem stránek, do nichž respondent vyplňuje odpovědi dle uvedené instrukce.“*⁵⁴

Dotazník byl sestaven jako anonymní a byl určen rodičům dětí ve věku od 6 do 12 let. Tato instrukce byla uvedena v záhlaví dotazníku. V rámci dotazníku bylo položeno celkem 15 otázek, z toho ve čtyřech případech mohl respondent vepsat i jinou odpověď, než která byla původně dána na výběr. Ve dvou případech mohl uvádět více, než jednu možnost z předloženého výběru. V dotazníku byly uvedeny čtyři otázky týkající se osobních rodinných dat respondentů (pohlaví, věk, úplnost rodiny, počet dětí v rodině). Zbývající otázky byly především zaměřeny na způsob trávení volného času dětí, rodičů a na jejich společné aktivity.

Samotnému výzkumu předcházela předvýzkum, který proběhl u 10 náhodných respondentů, a tímto byla ověřena srozumitelnost pokládaných otázek v dotazníku.

Jednotlivé odpovědi byly statisticky zpracovány do tabulek a grafů, včetně procentuálního vyjádření a dále doplněny o komentář.

Celé znění dotazníku je uvedeno v příloze PI bakalářské práce.

---

⁵⁴ REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 119 – 120

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Dotazníkové šetření bylo realizováno v měsíci únoru v městské části Brno-sever, konkrétně na katastrálním území Lesná. Dotazník byl distribuován rodinám s trvalým bydlištěm na tomto území města Brna a další podmínkou k jeho vyplnění byla skutečnost, že v rodině žijí děti ve věku od 6 do 12 let.

Jednotliví rodiče byli oslovováni s žádostí o vyplnění dotazníku před supermarketem Billa. Znamením, zda oslovit potencionálního respondenta bylo, že dospělého jedince doprovázelo dítě. Proběhlo krátké představení, uvedení do problematiky, ujištění se, že rodina splňuje výše uvedené požadované atributy výzkumného vzorku. Bylo dohodnuto předání vyplněného dotazníku.

Jednotlivý respondenti vraceli vyplněné dotazníky bezprostředně po vyplnění (byla připravená zapečetěná, přenosná schránka). Někteří se rozhodli vrátit dotazník prostřednictvím e-mailu. Adresa e-mailu byla uvedena v záhlaví dotazníku.

Dotazník byl v rámci výzkumu distribuován mezi 60 respondentů a jeho návratnost činila 54 kusů. Dotazník vyplnilo celkem 48 žen (88,89 %) a 6 mužů (11,11 %).

5 VLASTNÍ VÝZKUM

5.1 Dotazníkové šetření

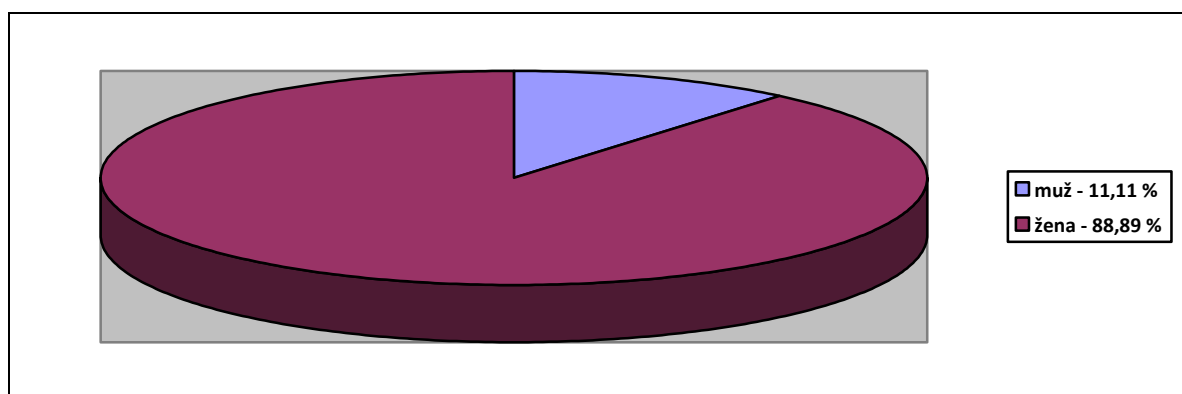
Otázka č. 1

Pohlaví respondentů

Na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů. Z celkového množství 54 respondentů bylo více respondentů mezi ženami, jejich počet byl 48, což představuje 88,89 %. Mužů bylo celkem 6 respondentů, což představuje 11,11 %.

Tabulka č. 1. Pohlaví respondentů.

Odpověď	Počet	Procenta
muž	6	11,11 %
žena	48	88,89 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 1. Pohlaví respondentů.

Větší zastoupení žen ve výzkumu, při vyplňování dotazníku, mohlo být způsobeno místem, kde distribuce dotazníku probíhala (před supermarketem Billa).

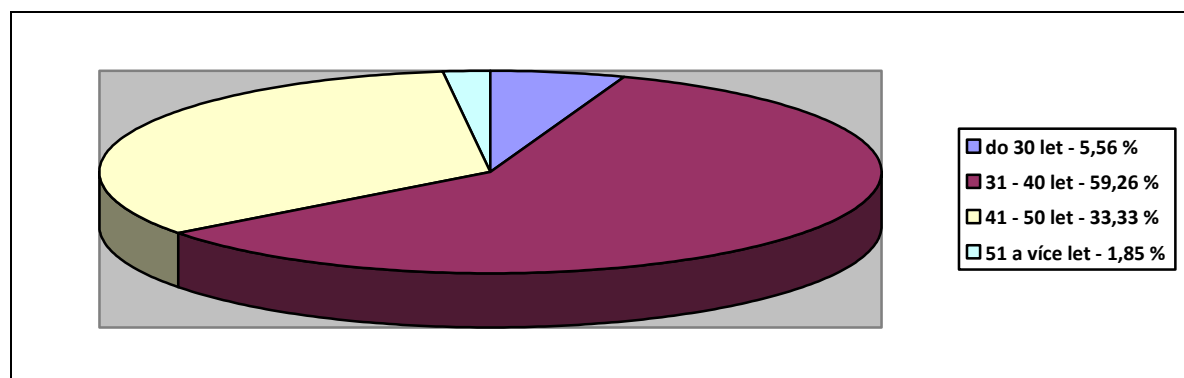
Otázka č. 2

Věk respondentů

Otázka č. 2 byla zaměřena na zjištění věku respondentů. Odpovědělo na ni všech 54 dotazovaných respondentů. Z tohoto celkového množství respondentů je nejvíce respondentů zastoupeno ve věkové skupině od 31 do 40 let věku, což představuje 59,26 %.

Tabulka č. 2. Věk respondentů.

Odpověď	Počet	Procenta
do 30 let	3	5,56 %
31 – 40 let	32	59,26 %
41 – 50 let	18	33,33 %
51 a více let	1	1,85 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 2. Věk respondentů.

Ve věkové kategorii do 30 let byli pouze tři respondenti a vždy se jednalo o ženy, ve věkové kategorii nad 51 let byl pouze jeden respondent, a to mužského pohlaví.

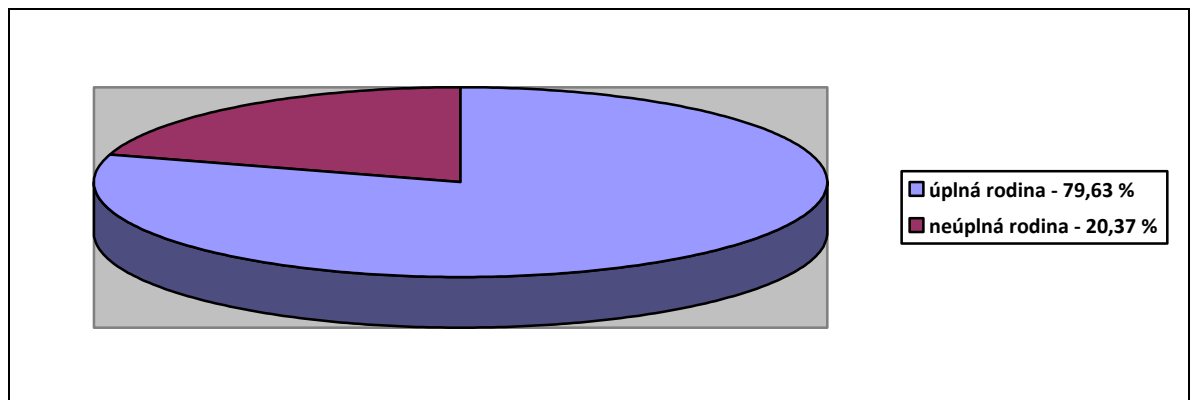
Otázka č. 3

Vaše rodina je rodinou?

Na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů. Z tohoto celkového množství respondentů jich celkem 43, tj. 79,63 % uvedlo, že jsou rodinou úplnou. Dalších 11 respondentů, tj. 20,37 % označilo svoji rodinu za neúplnou.

Tabulka č. 3. Vaše rodina je rodinou.

Odpověď	Počet	Procenta
úplná rodina	43	79,63 %
neúplná rodina	11	20,37 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 3. Vaše rodina je rodinou

Všech 11 respondentů, z celkového množství 54 respondentů, kteří uvedli, že jejich rodina je rodinou neúplnou, byly ženy. Lze předpokládat, že je to z důvodu, že ženy-matky mají děti častěji svěřeny do své péče, než muži-otcové.

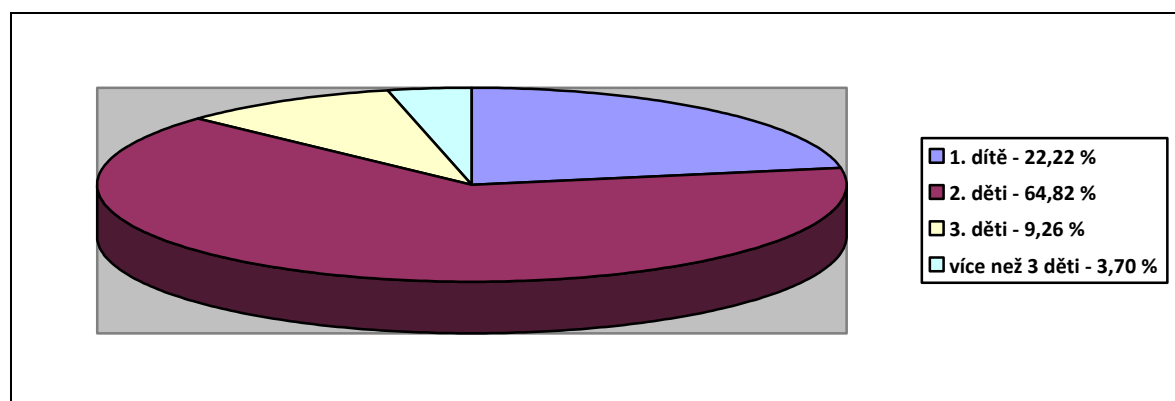
Otázka č. 4

Kolik nezaopatřených dětí má Vaše rodina celkem? (ve věku od 0 do 26 let)

Tato otázka č. 4 byla zaměřena na zjištění celkového počtu nezaopatřených dětí v rodinách respondentů. Odpovědělo na ni všech 54 respondentů. Nejčastěji zastoupenou rodinou, byla rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi ve věku do 26 let, a to v počtu 29 respondentů, tj. 53,70 %. Nejméně respondentů bylo z rodin s více, než třemi dětmi, což byly pouze 2 respondenti, tedy 3,70 % z celkového počtu.

Tabulka č. 4. Počet nezaopatřených dětí v rodině.

Odpověď	Počet	Procenta
1 dítě	12	22,22 %
2 děti	35	64,82 %
3 děti	5	9,26 %
více než 3 děti	2	3,70 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 4. Počet nezaopatřených dětí v rodině.

Budeme-li předpokládat, že ve dvou rodinách, které uvedli, že mají více než 3 děti, žijí maximálně 4 děti, potom žije v rodinách všech 54 dotazovaných respondentů celkem 105 nezaopatřených dětí. Což představuje 1,94 dítěte na jednu rodinu.

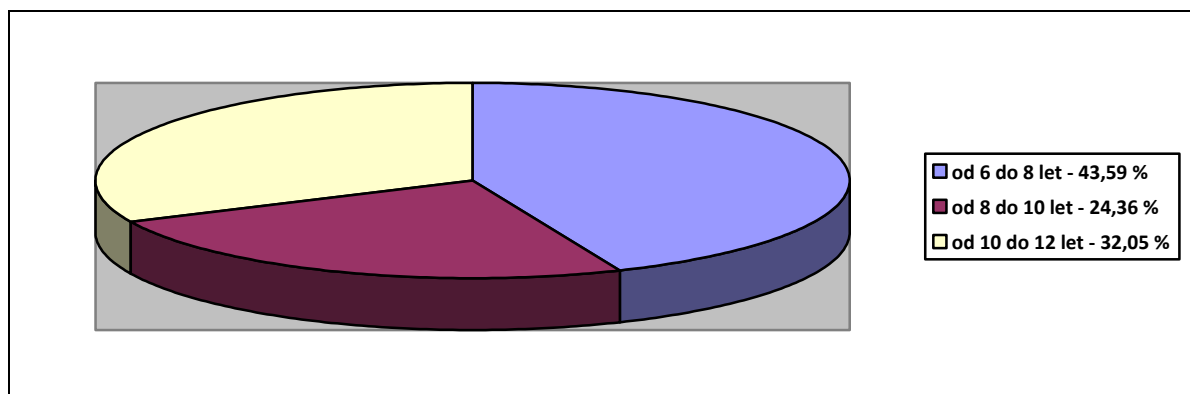
Otázka č. 5

Uved'te počet dětí ve Vaší rodině podle věku od 6 do 12 let.

Za předpokladu, že na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů (tj. 54 rodin), z odpovědí vyplývá, že nejvíce zastoupených dětí v tomto výzkumu, jsou děti ve věku od 6 do 8 let, tj. 43,59 %, dále pak skupina dětí ve věku od 10 do 12 let, tj. 32,05 % a nejméně početnou skupinou je skupina dětí ve věku od 8 do 10 let věku, tj. 24,36 %.

Tabulka č. 5. Počet dětí v rodině podle věku

Odověď	Počet	Procenta
od 6 do 8 let	34	43,59 %
od 8 do 10 let	19	24,36 %
od 10 do 12 let	25	32,05 %
CELKEM	78	100 %

Graf č. 5. Počet dětí v rodině podle věku od 6 do 12 let.

Za předpokladu, že na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů (tj. 54 rodin), vyplývá pak z odpovědí, že ve všech těchto rodinách žije celkem 78 dětí ve věku od 6 do 12 let.

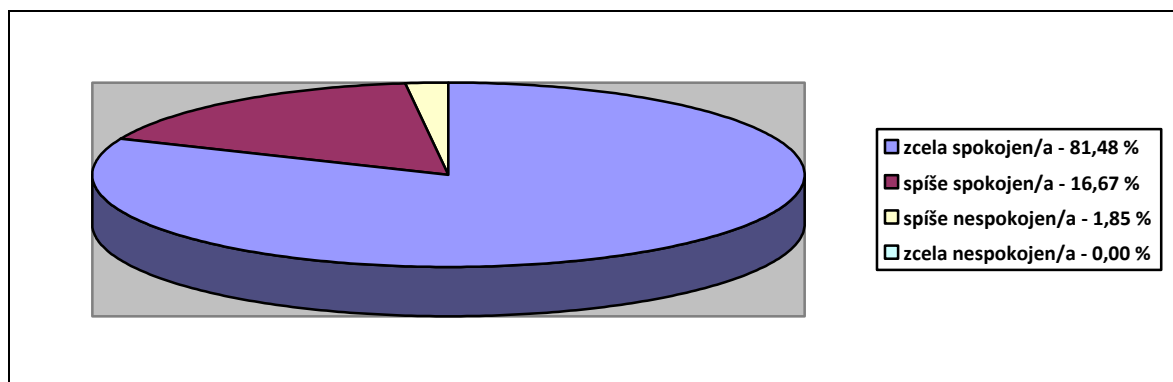
Otázka č. 6

Jste spokojen/a s možnostmi trávení volného času Vašich dětí formou zájmových kroužků v místě bydliště?

Na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů. Úplnou spokojenost se zájmovými kroužky v místě bydliště rodiny vyjádřila většina respondentů, celkem 44, tj. 81,48 %. Spíše spokojeno je 9, tj. 16,67 % respondentů, spíše nespokojen s nabídkou je 1, tj. 1,85 % respondent, úplnou nespokojenost neuvedl žádný z dotazovaných respondentů.

Tabulka č. 6. Spokojenost rodičů s nabídkou zájmových kroužků v místě bydliště

Odpověď	Počet	Procenta
zcela spokojen/a	44	81,48 %
spíše spokojen/a	9	16,67 %
spíše nespokojen/a	1	1,85 %
zcela nespokojen/a	0	0,00 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 6. Spokojenost rodičů s nabídkou zájmových kroužků v místě bydliště.

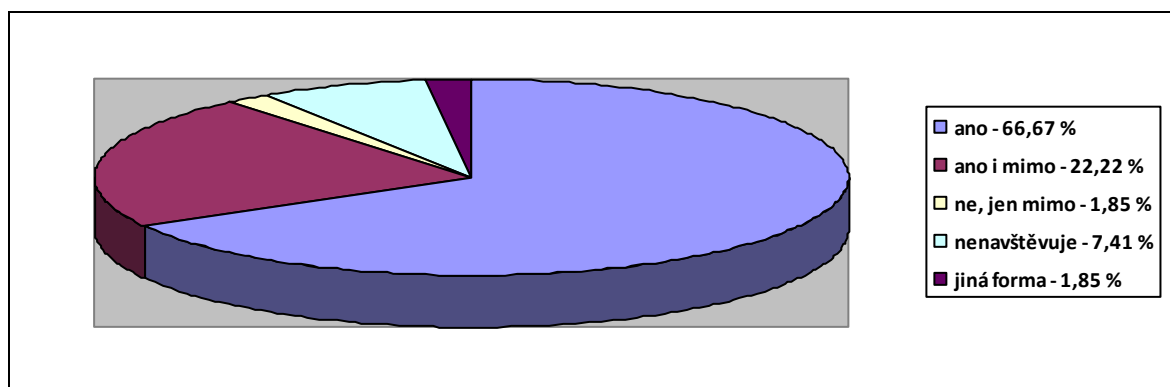
Spokojenost s nabídkou aktivit formou zájmových kroužků, lze pravděpodobně přisoudit skutečnosti, že v lokalitě, ve které výzkum probíhal, je pestrá nabídka volnočasových aktivit (uvedené příklady viz str. 39 – 40 teoretická část práce).

Otázka č. 7**Využíváte nabídky zájmových kroužků pro děti v místě bydliště?**

Nadpoloviční většina dotazovaných respondentů 36, tj. 66,67 % uvedla, že využívá nabídky zájmových kroužků v místě bydliště. Dalších 12 respondentů, tj. 22,22 % uvedlo, že jejich děti navštěvují kroužky, a to jak v místě bydliště, tak i mimo bydliště, což souvisí s výsledkem z předchozí otázky č. 6 (spíše spokojen/a s nabídkou). Dále 1 respondent, tj. 1,85 % nabídku v místě bydliště nevyužívá a 4 respondenti, tj. 7,41 % nenavštěvuje kroužky z finančních důvodů.

Tabulka č. 7. Využívání zájmových kroužků v místě bydliště.

Odpověď	Počet	Procenta
ano	36	66,67 %
ano, ale i mimo bydliště	12	22,22 %
ne, jen mimo bydliště	1	1,85 %
nenavštěvuje, finanční důvod	4	7,41 %
preferuji jinou formu	1	1,85 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 7. Četnost využívání zájmových kroužků v místě bydliště.

V jednom případě byla uvedena preference jiné formy trávení volného času dítěte. Respondent tuto jinou formu nespécifikoval.

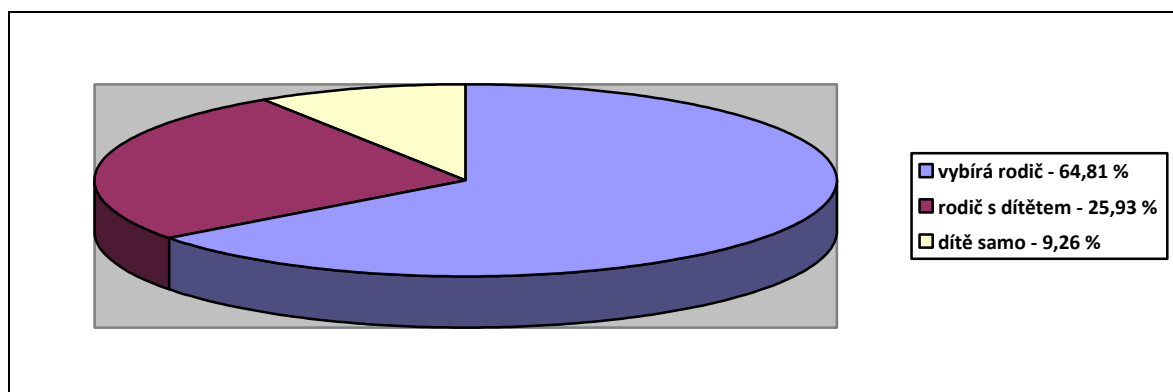
Otázka č. 8

Kdo vybírá typ zájmového kroužku?

Tato otázka směřovala ke zjištění, kolik rodičů konzultuje volbu volnočasových aktivit se svými dětmi. Celkem 35 rodičů, tj. 64,81 % uvedlo, že zájmový kroužek vybírá samo, což může souviset se skutečností, že největší procento dětí (43,59 %, otázka č. 5) je zastoupeno věkovou kategorií od 6 do 8 let. Další nejčastěji uváděnou odpovědí bylo, že rodiče vybírají kroužky společně s dítětem, 14 rodičů, tj. 25,93 %. Pouze v 5 případech, z celkového počtu 54 respondentů, si děti vybírají zájmový kroužek samy (tj. 9,26 %).

Tabulka č. 8. Typ zájmového kroužku vybírá

Odpověď	Počet	Procenta
rodič	35	64,81 %
rodič s dítětem	14	25,93 %
dítě samo	5	9,26 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 8. Kdo vybírá typ zájmového kroužku.

Výsledky šetření v otázce číslo 8, odpovídají doporučení odborníků, kdy dětem v mladším a středním školním věku, by měli volný čas organizovat rodiče, případně vybírat kroužky společně rodiče s dětmi.

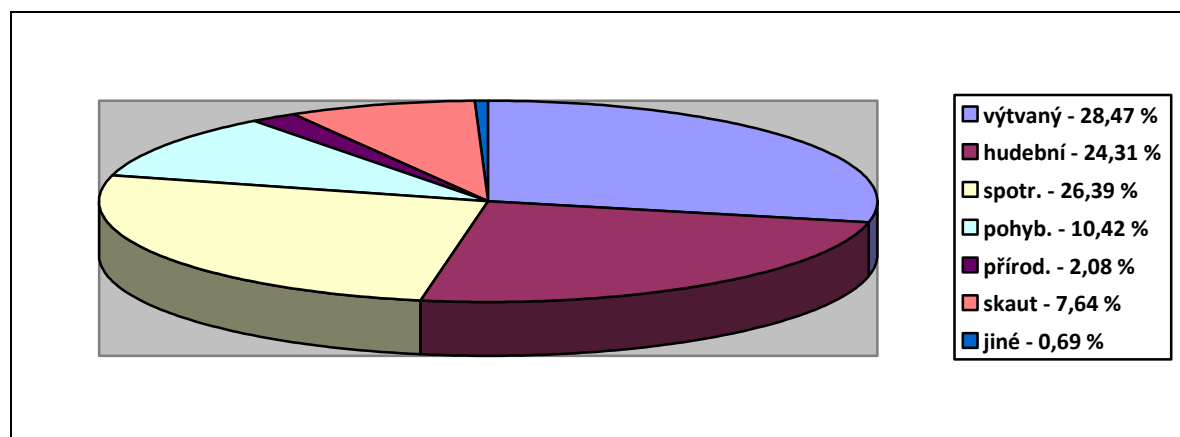
Otázka č. 9

Jaké druhy zájmových kroužků děti navštěvují?

V této otázce mohli rodiče uvést více odpovědí, neboť jsem předpokládala, že pokud děti kroužky navštěvují, je pravděpodobné, že každé jedno dítě bude navštěvovat, buď kroužky různorodé, aby se všestranně rozvíjelo (např. výtvarné-sportovní), nebo naopak vzájemně podobné, aby se činnosti prolínaly a doplňovaly (hudební-pohybové). A to vždy v závislosti k prioritám, které rodina vyznává. V otázce č. 9 uvedlo 54 respondentů celkem 144 odpovědí. V možnosti jiné byla v jednom případě uvedena činnost – šachy.

Tabulka č. 9. Druhy zájmových kroužků, které děti navštěvují

Odpověď	Počet	Procenta
výtvarné	41	28,47 %
hudební	35	24,31 %
sportovní	38	26,39 %
pohybové	15	10,42 %
přírodovědné	3	2,08 %
skaut, atd.	11	7,64 %
jiná možnost	1	0,69 %
CELKEM	144	100 %

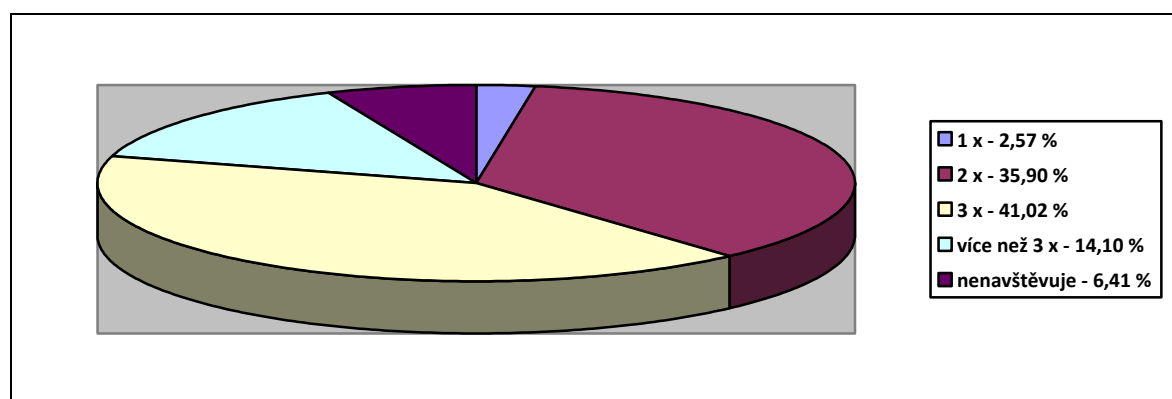
Graf č. 9. Druhy zájmových kroužků, které děti navštěvují.

Otázka č. 10**Kolik dnů v týdnu vaše dítě navštěvuje kroužky?**

Tato otázka souvisí se stanovenou hypotézou **H1**, která předpokládá, že více jak 60 % dětí navštěvuje zájmové kroužky více, než dvakrát týdně. Jelikož na tuto otázku z celkového množství 78 odpovědí bylo uvedeno v celkem 43 případech, tj. 55,12 %, že děti navštěvují kroužky třikrát týdně a více než třikrát týdně, byla tato hypotéza **falzifikována**.

Tabulka č. 10. Kolik dnů v týdnu navštěvuje dítě kroužky.

Odpověď	Počet	Procenta
1 x týdně	2	2,57 %
2 x týdně	28	35,90 %
3 x týdně	32	41,02 %
více než 3x týdně	11	14,10 %
nenavštěvuje	5	6,41 %
CELKEM	78	100 %

Graf č. 10. Kolik dnů v týdnu dítě navštěvuje kroužky.

V pěti případech odpovědí bylo dále respondenty uvedeno, že děti kroužky vůbec nenavštěvují.

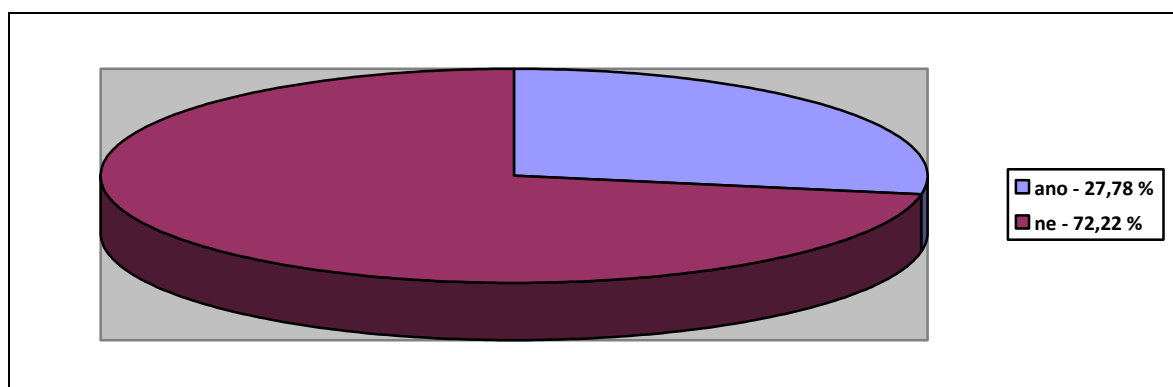
Otázka č. 11

Zasahuje činnost kroužků i do volného času dětí o víkendu?

Odpověď na tuto otázku uvedlo všech 54 respondentů. V 15 případech, tj. 27,78 % respondenti uvedli, že zájmové kroužky dětí zasahují i do víkendových dnů, což je přibližně jedna třetina odpovědí ze 100 %. Tento výsledek souvisí a odráží odpovědi v otázce č. 9, kdy zhruba jedna třetina respondentů (34,03 %) uvedla, že jejich děti navštěvují, buď sportovní kroužky, nebo kroužky typu Skaut. Tyto formy volnočasových aktivit často realizují své činnosti i o víkendových dnech (sportovní utkání, skautské výpravy, atd.).

Tabulka č. 11. Zasahuje činnost kroužků do volného času dětí o víkendu.

Odpověď	Počet	Procenta
ano	15	27,78 %
ne	39	72,22 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 11. Kroužky zasahující do víkendových dnů.

Zbývajících 39 dotazovaných respondentů, tj. 72,22 % uvedlo, že činnosti zájmových kroužků nezasahují do volného času dětí o víkendu.

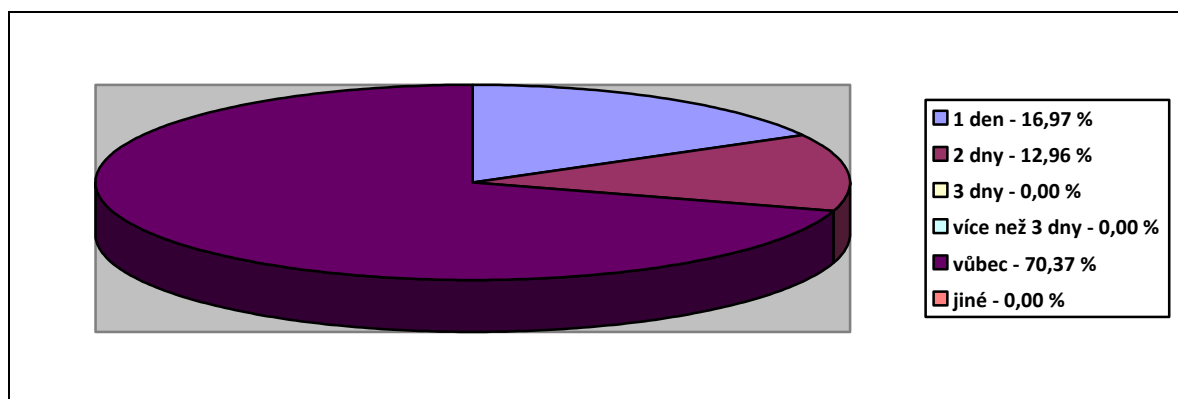
Otázka č. 12

Kolik dnů v týdnu od Po – Pá (tj. po práci, škole, atd.) trávíte čas s dětmi nějakou společnou volnočasovou aktivitou? (sport, kultura, výtvarné práce, stolní hry atd., nikoli např. společné dívání na televizi).

Otázka č. 12 byla položena v souvislosti s hypotézou H 2, která předpokládá, že v pracovním týdnu, více, jak 50 % rodičů, netráví čas s dětmi nějakou společnou aktivitou. Z celkového počtu 54 respondentů odpovědělo 9 respondentů, tj. 16,97 %, že na společné aktivity s dětmi má čas jeden den v pracovním týdnu a 7 respondentů, tj. 12,96 % má čas dva dny v týdnu. Celých 70,37 %, tj. 38 respondentů odpovědělo, že z důvodu časové vytíženosti v pracovním týdnu volnočasové aktivity s dětmi nerealizuje. Tímto výsledkem byla H 2 verifikována.

Tabulka č. 12. Kolik dnů v týdnu tráví rodiče s dětmi společnou volnočas. aktivitou.

Odpověď	Počet	Procenta
1 den	9	16,97 %
2 dny	7	12,96 %
3 dny	0	0,00 %
více než 3 dny	0	0,00 %
vůbec, časová vytíženost	38	70,37 %
jiná možnost	0	0,00 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 12. Kolik dnů v týdnu tráví rodiče s dětmi společnou volnočasovou aktivitou.

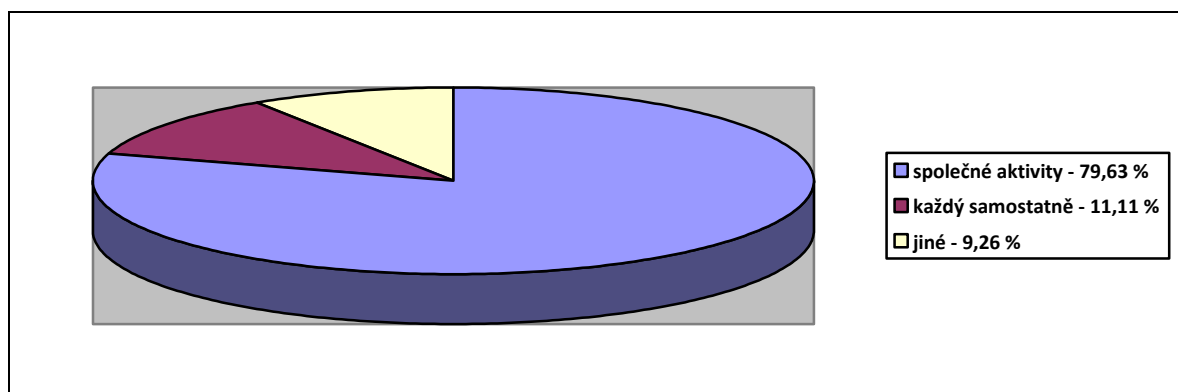

Otázka č. 13**Volný čas o víkendu tráví rodina?**

Na tuto otázku č. 13 odpovědělo všech 54 respondentů. 43 respondentů, tj. 79,63 % uvedlo, že rodina tráví volný čas společnými aktivitami a 6 respondentů, tj. 11,11 % dále uvedlo, že každý člen rodiny, tráví volný čas o víkendu podle vlastních zájmů, tedy samostatně. Odpovědí na tuto otázku byla hypotéza **H3 verifikována**. V ní jsem předpokládala, že více jak 50 % rodičů tráví s dětmi volný čas o víkendu společnými volnočasovými aktivitami.

Tabulka č. 13. Volný čas o víkendu rodina tráví.

Odpověď	Počet	Procenta
společnými aktivitami	43	79,63 %
každý člen samostatně	6	11,11 %
jiná možnost	5	9,26 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 13. Trávení volného času o víkendu.

V pěti případech uvedli respondenti jinou možnost, a to následujícím způsobem: třikrát bylo uvedeno, že rodina neprovozuje společné aktivity z finančních důvodů, tedy u 5,56 % respondentů a ve dvou případech, tj. 3,70 %, byl zopakován důvod nerealizování společných aktivit, jako u otázky č. 12, tedy časová vytiženost.

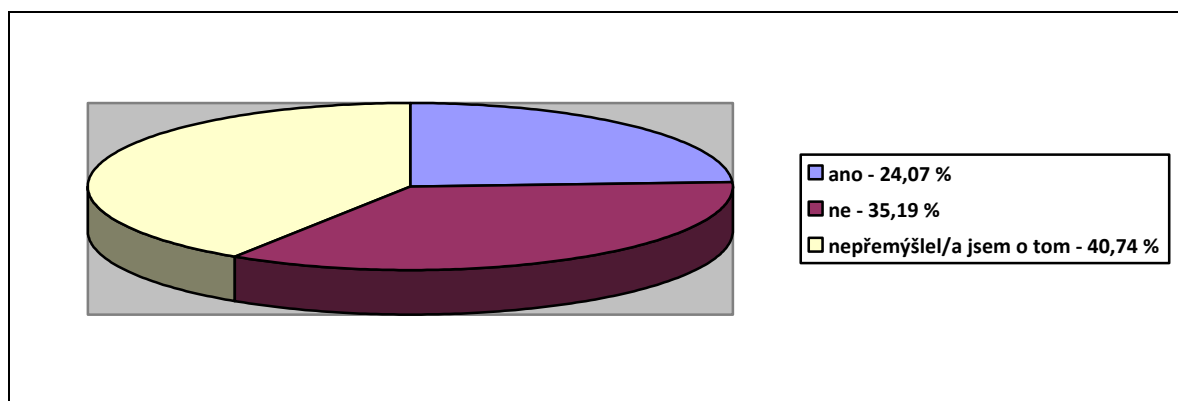
Otázka č. 14

Vnímáte společné trávení volného času s dětmi, jako možnost formování jejich osobnosti? (předávání zkušeností, učení novému, upevňování sociálních kontaktů, výchova k životnímu stylu, atd.)

Všech 54 respondentů na tuto otázku uvedlo odpověď. Ve 13 případech, tj. 24,07 % respondenti odpověděli, že volný čas strávený s dětmi vnímají, jako možnost formování osobnosti dítěte. V dalších 19 případech tj. 35,19 % byla odpověď uvedena negativní, tedy že volný čas takto nevnímají. Dalších 22 respondentů uvedlo, tj. 40,74 %, že o volném čase takto nepřemýšleli. Z výsledků tedy vyplývá, že hypotéza H4, kde jsem předpokládala, že více jak 50 % rodičů vnímá společně strávený čas s dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte, se nenaplnila. Hypotéza **H4** je tedy **falzifikována**, neboť odpověď ne nebo nepřemýšlel/a jsem o tom uvedlo 41 respondentů, tj. 75,93 %.

Tabulka č. 14. Volný čas tráví rodina.

Odpověď	Počet	Procenta
ano	13	24,07 %
ne	19	35,19 %
nepřemýšlel/a jsem o tom	22	40,74 %
CELKEM	54	100 %

Graf č. 14. Společně strávený volný, jako možnost formování osobnosti dítěte.

Otázka č. 15

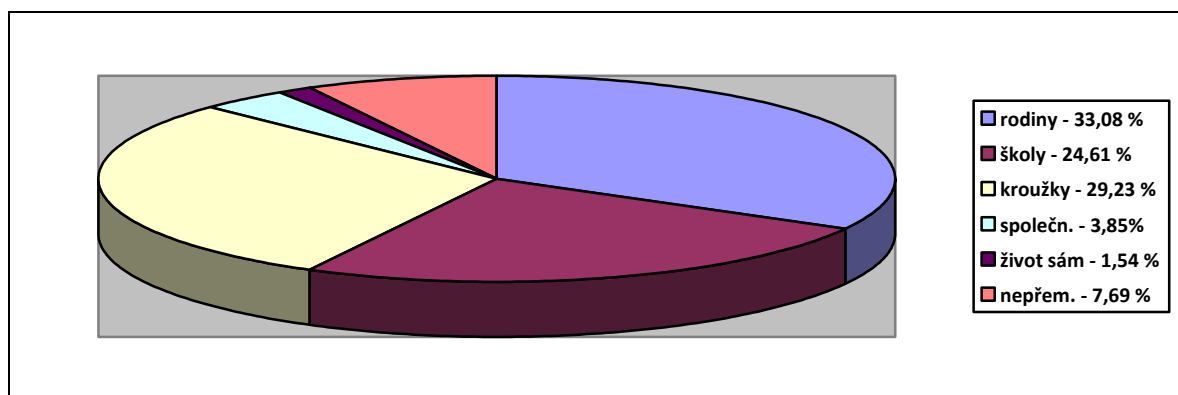
Formování osobnosti dítěte je podle Vašeho mínění především úkolem?

(můžete uvést i více možností)

V této otázce měli respondenti možnost uvést více odpovědí. Celkový počet odpovědí činí 130. Nejvíce zastoupeným názorem, a to v 43 odpovědích, tj. 33,08 %, bylo uvedeno formování osobnosti dítěte je úkolem rodiny. Dále tento úkol je přisuzován ze strany respondentů zájmovým kroužkům. Tento názor je vyjádřen 38 krát, tj. v 29,23 % odpovědí. Na třetím místě, co do počtu odpovědí, byl vyjádřen názor, že formování osobnosti dítěte je úkolem, který zastává škola. Tato odpověď byla uvedena celkem 32 krát, tj. v 24,61 %.

Tabulka č. 15. Formování osobnosti dítěte je především úkolem.

Odpověď	Počet	Procenta
rodiny	43	33,08 %
školy	32	24,61 %
zájmových kroužků	38	29,23 %
společnosti obecně	5	3,85 %
život dítě zformuje sám	2	1,54 %
nepřemýšlel/a jsem o tom	10	7,69 %
CELKEM	130	100 %

Graf č. 15. Formování osobnosti dítěte je úkolem.

Jednotlivé odpovědi na tuto otázku je potřeba vidět v dalších souvislostech. Respondenti měli možnost výběru odpovědí z více uvedených možností odpovědí. Jak jsem již výše

uvedla, nejčastější odpovědí byla zaznamenána odpověď, že formování osobnosti dítěte je úkolem rodiny, školy a zájmových kroužků. Přičemž, škola byla uvedena až na třetím místě v pořadí, a to za zájmovými kroužky. Řada autorů, např. Rabušicová, v tomto kontextu uvádí, že školní socializace, tedy formování osobnosti dítěte ve škole a školním prostředí, má v mnohých atributech charakter primární socializace.⁵⁵ Tedy hned po rodině je školní prostředí významným socializačním činitelem. Rodiče ovšem pravděpodobně školu spíše vnímají „pouze“, jako vzdělávací instituci. Odpovědi jsou vzájemně provázané a není tedy bez povšimnutí, že právě rodina a škola, byly z celkového množství 130 zaznamenaných odpovědí na otázku „Kdo má především, dle mínění rodičů, za úkol formování osobnosti dítěte“, uvedeny celkem v 75 odpovědích, což činí 57,69 % právě tyto instituce.

V pěti případech, tj. 3,85 % byla uvedena odpověď, že formování osobnosti dítěte je úkolem společnosti. Ve dvou případech, tj. 1,54 %, respondenti uvedli, že toto není úkolem, neboť život dítěte zformuje sám a v poslední odpovědi se opět zopakovala možnost odpovědi, jako v otázce č. 14, kdy respondenti o tomto nepřemýšleli. Tato odpověď byla uvedena celkem 10 krát, tj. v 7,69 %.

5.2 Shrnutí a zhodnocení výsledků výzkumu

Cílem empirické části této bakalářské práce bylo zjistit pomocí dotazníkového šetření, jak často děti ve věku od 6 do 12 let v současné rodině navštěvují během týdne zájmové kroužky. Kolik volného času v pracovním týdnu, od pondělí do pátku, se rodiče věnují společným volnočasovým aktivitám se svými dětmi. Dále jsem zkoumala, zda rodina tráví o víkendu volný čas společnými volnočasovými aktivitami a zda rodiče vnímají společně strávený a prožitý volný čas se svými dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte. Vzhledem k časové vytíženosti rodičů během pracovního týdne jsem předpokládala, že děti tráví častěji volný čas volnočasovými aktivitami v zájmových kroužcích, než společně se

---

⁵⁵ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 92

svými rodiči. Dalším stanoveným předpokladem v hypotéze bylo, že snahou rodičů je tedy kompenzovat tento společně nesdílený čas v pracovním týdnu dětem alespoň o víkend, neboť jsem předpokládala, že rodiče vnímají společně strávený volný čas se svými dětmi, jako možnost, kdy mohou děti nenásilnou formou vychovávat a formovat jejich osobnost.

V souladu s cílem této bakalářské práce byly stanoveny následující hypotézy:

H1 – Předpokládám, že více jak 60 % dětí navštěvuje zájmové kroužky více jak dvakrát týdně.

S hypotézou H1 souvisí otázky č. 5 a č. 10 uvedené v dotazníku, které se na tuto hypotézu snažily nalézt odpověď. Z otázky č. 5 vyplynulo, že šetření se týká celkem 78 dětí ve věku od 6 do 12 let, které dohromady žijí v rodinách všech 54 respondentů. Na otázku č. 10, k níž se váže právě celkový počet dětí ve výzkumu, bylo uvedeno, že v celkem 43 případech, tj. 55,12 %, děti navštěvují kroužky třikrát týdně a více než třikrát týdně, což je méně než předpokládaných 60 %.

Hypotéza H1 byla falzifikována.

H2 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů netráví v pracovním týdnu čas s dětmi společnou aktivitou.

Na výše položenou hypotézu H2 dala odpověď otázka č. 12. Z celkového dotazovaného počtu 54 respondentů odpovědělo 9 z nich, tj. 16,97 %, že čas na společné aktivity s dětmi mají jen jeden den v pracovním týdnu a 7 respondentů, tj. 12,96 % má čas na společné volnočasové aktivity pouze dva dny v týdnu. Celých 70,37 %, tj. 38 respondentů odpovědělo, že z důvodu časové vytíženosti v pracovním týdnu volnočasové aktivity s dětmi nerealizuje. Jiný důvod, či možnost neuvedl žádný z respondentů. Předpoklad, že rodiče nemají v pracovním týdnu dostatek času na volnočasové aktivity se svými dětmi, se touto otázkou naplnil.

Hypotéza H 2 byla verifikována.

H3 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů tráví s dětmi volný čas o víkendu společnými volnočasovými aktivitami.

Na tuto stanovenou hypotézu odpovědělo v dotazníku otázkou č. 13 všech 54 respondentů. Celkem 43 respondentů, tj. 79,63 % uvedlo, že rodina tráví volný čas o víkendu společnými aktivitami a 6 respondentů, tj. 11,11 % uvedlo, že každý člen rodiny, tráví volný čas o víkendu podle vlastních zájmů, tedy samostatně. V pěti případech uvedli respondenti jinou možnost, a to následujícím způsobem: třikrát bylo uvedeno, že rodina neprovozuje společné aktivity z finančních důvodů, tedy u 5,56 % respondentů a ve dvou případech, tj. 3,70 %, byl zopakován důvod nerealizování společných aktivit v rámci rodiny podobně, jako u otázky č. 12, z důvodu časové vytíženosti. Jelikož byl stanoven předpoklad, že v pracovním týdnu je časová vytíženost rodičů vyšší (viz H2, otázka č. 2), bude snahou rodičů tento nedostatek napravit volnočasovými aktivitami o víkendu.

Hypotéza H3 byla verifikována.

H4 – Předpokládám, že více jak 50 % rodičů vnímá společně strávený čas s dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte.

Z uvedených odpovědí, kterými byla zodpovězena otázka č. 14, jež souvisejí s hypotézou H4 a na niž odpovědělo všech 54 respondentů, vyplynulo následující zjištění. Ve 13 případech, tj. 24,07 % respondenti uvedli, že volný čas strávený s dětmi vnímají, jako možnost formování osobnosti dítěte. Ovšem v dalších 19 případech tj. 35,19 % byla uvedena negativní odpověď, tedy že volný čas tímto způsobem nevnímají. Dalších 22 respondentů uvedlo, tj. 40,74 %, že o volném čase takto nepřemýšleli. Z výsledků tedy vyplývá, že hypotéza H4, kde jsem předpokládala, že více jak 50 % rodičů vnímá společně strávený čas s dětmi, jako možnost formování osobnosti dítěte, se nenaplnila. Neboť odpověď ne nebo nepřemýšlel/a jsem o tom uvedlo celkem 41 respondentů, tj. 75,93 %.

Hypotéza H1 byla falzifikována.

Stanovené cíle výzkumu v praktické části **byly naplněny**. Stanovenými hypotézami byly vymezeny další oblasti možného působení, v nichž se mohou poznatky ze sociální pedagogiky v rámci rodinného prostředí uplatnit a v nichž se může sociální pedagog realizovat.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem chtěla poukázat na významný vliv rodiny v procesu socializace, výchovy a formování dítěte, a to především v souvislosti s realizováním volnočasových aktivit a s možností společně tráveného volného času v rámci rodiny, případně formou činností v zájmových kroužcích. Rodina ve společnosti plní funkce rodiny. Jednou z těchto významných funkcí je i funkce, při které se realizuje rekreace, regenerace a zábava. Jednotlivé funkce rodiny se vzájemně prolínají a doplňují. Jestliže jedna z funkcí neplní tuto svou funkci, může se problém vyskytnout i v dalších funkcích. Přitom právě ve funkci rekreačně-regenerační jsou propojeny prvky funkce socializačně-výchovné a funkce emocionální. Chtěla jsem poukázat na fakt, že se rodičům prostřednictvím společně trávených volných chvil se svými dětmi otevírá prostor, ve kterém mohou na své děti působit nenásilnou a neformální formou. Předávat jim životní zkušenosti, formovat hodnotovou orientaci, učit je životnímu stylu rodiny. To vše prostřednictvím sociálního učení uskutečňovaného ve volnočasových aktivitách.

V teoretické části jsem dále v souvislosti k výše uvedenému chtěla poukázat i na důležitost vztahu mezi rodičem a dítětem, který se buduje mimo jiné pomocí vzájemného sdílení, prožívání a komunikace, což opět umožňují společně provozované volnočasové aktivity. Ve vztahu rodič-dítě se v raném dětství utváří bazální osobnost jedince, která v budoucnu ovlivňuje vztah jedince k sobě samému, ovlivňuje jeho širší mezilidské vztahy v okolním prostředí a v neposlední řadě má vliv i na jeho vztah k celé společnosti. Upevňování vzájemného vztahu vybudovaného v raném dětství mezi rodiči a dítětem, je možné v mladším školním a školním věku dítěte, tedy od 6 do 12 let realizovat opět právě prostřednictvím volnočasových aktivit, které nabízejí společnou relaxaci, odpočinek, rekreaci a pro děti tolik přitažlivou zábavu.

V praktické části bakalářské práce byly stanoveny čtyři hypotézy. Pomocí empirického výzkumu, formou dotazníkového šetření a kvantitativním zpracováním sesbíraných dat, jsem ověřovala platnost stanovených hypotéz. Výzkum byl zaměřen na rodiny s dětmi, kdy věk dětí byl v rozmezí od 6 do 12 let. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak často děti navštěvují zájmové kroužky, zda rodiče mají v pracovním týdnu čas společně s dětmi realizovat volnočasové aktivity, dále zda tyto aktivity vykonávají o víkendu a současně zjistit, zda

volný čas strávený se svými dětmi vnímají rodiče, jako možnost formování osobnosti dítěte. Z výzkumu vyplynulo, že více než 70,37 % dotazovaných rodičů nemá během pracovního týdne, z důvodů časové vytíženosti, čas na realizaci společných volnočasových aktivit se svými dětmi. Oproti tomu o víkendu rodina společně tráví čas v 79,63 % z celkového počtu dotazovaných. Zbývající část dotazovaných rodičů uvedla, že volný čas o víkendu tráví její členové jednotlivě – samostatně, podle svých zájmů, nebo že volný čas společně netráví. Jako důvod byla uvedena zaneprázdněnost rodičů, případně nedostatek finančních prostředků.

Na základě poznatků uvedených v teoretické části bakalářské práce a zjištěných výsledku výzkumu v praktické části této práce, se domnívám, že by měli být rodiče více informováni o funkcích volného času i funkcích rodiny, a to ve smyslu uvědomění si vlivu volnočasových aktivit na formování osobnosti dítěte. Rodičům se otevírá široké spektrum možností a pole působnosti, ve kterém mohou na své potomky působit nenásilnou formou ve všech těchto uvedených oblastech. Posláním každého sociálního pedagoga je pracovat s jedincem i se skupinou. Rodič je jedincem a rodina je sociální skupinou, se kterou se práce sociálního pedagoga vyplatí celé společnosti.

Sociální pedagogika dále také upozorňuje na možnosti vzniku sociálně patologických jevů v dnešní společnosti. Tyto nežádoucí jevy a projevy delikvence u dětí a mládeže mohou také bohužel vznikat v důsledku plynoucího, buď z nezájmu rodičů o volnočasové aktivity svých dětí, nebo i z nedostatku času rodičů věnovaného svým dětem, jenž například vzniká z důvodu časové vytíženosti rodičů. I zde nalézá sociální pedagog při výkonu své činnosti uplatnění ve společnosti. Jednak v oblasti preventivní – informovanost rodičů, práce s dětmi, tak i v rovině následné práce, již při vzniku sociálně patologických jevů.

Z pohledu **sociální pedagogiky** je výše uvedená angažovanost a informovanost rodiny velice žádoucí, neboť právě rodina, jako socializační instituce ve společnosti, plní tolik potřebné a zásadní funkce rodiny. Jednou z těchto funkcí, je i funkce rekreační, regenerační, v rámci nichž, lze naplňovat a uskutečňovat další funkce, a to funkci socializačně výchovnou a emocionální. Rodina je primárním prostředím, v němž probíhá primární socializace jedince, formuje se hodnotová orientace dítěte a utváří se jeho

budoucí životní styl. Ve všech těchto oblastech mají své místo právě i volnočasové aktivity, které probíhají v sociálním učení. Tyto aktivity pak dále podněcují vrozené dispozice jedince, jež vedou k rozvoji jeho vrozených schopností.

Smyslem a cílem této bakalářské práce bylo uchopení vytyčeného tématu **z pohledu, jak sociální pedagogiky** – teoretická část práce, tak **z pohledu současné rodiny** – praktická část práce. **Po zpracování obou částí práce jsem dospěla k závěru**, že sociální pedagogika i současná rodina mají v oblastech výchovy, vzdělávání a socializace jedince shodné cíle. Sociální pedagogika k nim přistupuje a vnímá je z pohledu odborného, pedagogického a profesionálního, založeného na vědeckých poznatcích, zjištěných faktech a skutečnostech. Vše pojímá v širších souvislostech. Naopak rodina, přistupuje ke svému úkolu výchovy, formování osobnosti a vzdělávání dítěte spíše v rovině laické. Do značné míry plní své funkce automaticky, intuitivním a tradičním způsobem. Některé atributy výchovy nevnímají rodiče v širších a pro socializaci tolik potřebných souvislostech.

Z tohoto úhlu pohledu může být sociální pedagogika rodině velice prospěšná a nápomocná. Poznatky z odborného pedagogického prostředí a znalosti uvedené v teoretické části práce následně přenesené do praktického života, mohou pozitivně ovlivnit myšlení a vnímání rodičů, a to vzhledem k pojetí volného času a jeho naplňování ve vlastní rodině. Jak vyplývá z provedeného výzkumu, uvedeného v praktické části, není volný čas rodiči vnímán, jako významný prostředek k formování osobnosti dítěte. Vzájemné propojení vztahu mezi sociální pedagogikou a rodinou může být prospěšné celé společnosti. Rodiče potřebují informovanost, radu a podporu, aby vychovávali své děti ve kvalitní osobnosti. Vždyť již ve starověku bylo klasikem řečeno, že výchova jedince v rodině se uskutečňuje pro společnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

GRUBER, D. *Jak rozvíjet inteligenci svého dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0971-6.

HAUSER, U. *Rodiče potřebují hranice*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0064-2.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995. ISBN 80-7187-022-6.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., JŮZL. M., TANNENBERGOVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: IMS, 2011. ISBN 978-80-87182-04-8

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MERTIN, V. *Výchovné maličkosti*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

NAVRÁTIL, S., MATTIOLI, J. *Problémové chování dětí a mládeže*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3672-3.

NĚMEC, J., a kolektiv. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

PACHL, L., a kolektiv. *Malá abeceda rodiny*. Praha: Panorama, 1983.

PÁVKOVÁ, J., a kolektiv. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PLŇAVA, I., PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister & Principál, 2002. ISBN 80-86598-36-5.

PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-9063-3.

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

REICHL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník – dotazník je určen rodičům dětí od 6 do 12 let.

PŘÍLOHA P I:

DOTAZNÍK

Dotazník je určen rodičům dětí ve věku od 6 do 12 let.

Vážení rodiče, jmenuji se Lenka Jašková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika Fakulta humanitních studií Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění níže uvedeného dotazníku, který slouží jako podklad pro zpracování bakalářské práce na téma „Současná rodina a její volba volnočasových aktivit“. Dotazník je zcela anonymní, dovoluji si Vás tedy požádat o jeho pravdivé vyplnění. Předem Vám děkuji za Váš věnovaný čas při vyplňování dotazníku.

V případě Vašich dotazů ohledně výzkumu a jeho výsledku se můžete na mne obrátit prostřednictvím e-mailu: jaskovalenka@seznam.cz

Lenka Jašková

Vámi vybranou odpověď prosím **ZAKROUŽKUJTE**.

- 1. Jste:** a) muž   b) žena

- 2. Váš věk:**   do 30   b) 31 – 40   c) 41 – 50   d) 51 a více

- 3. Vaše rodina je rodinou:**
  - a) úplnou – v rodině jsou zastoupeni oba rodiče
  - b) neúplnou – rodina pouze s jedním rodičem

- 4. Kolik nezaopatřených dětí má Vaše rodina celkem? (ve věku od 0-26 let):**
  - a) 1   b) 2   c) 3   d) více než 3

- 5. Uveďte počet dětí ve Vaší rodině podle věku od 6 do 12 let :**
  - a) od 6 do 8 let:.....   b) od 8 do 10 let:.....   c) od 10 – 12 let:.....

- 6. Jste spokojen/a s možnostmi trávení volného času Vašich dětí formou zájmových kroužků v místě bydliště?**
  - a) zcela spokojen/a
  - b) spíše spokojen/a
  - c) spíše nespokojen/a
  - d) zcela nespokojen/a

7. Využíváte nabídky zájmových kroužku pro děti v místě bydliště?

- a) ano
- b) ano, současně využívám kroužky i mimo bydliště (např. jiná městská část)
- c) ne, využívám kroužky jen mimo bydliště (např. jiná městská část)
- d) dítě kroužky nenavštěvuje z finančních důvodů
- e) ne, preferuji jinou formu trávení volného času u svých dětí,
uved'te:.....

8. Typ zájmového kroužku:

- a) vybírám já – rodič
- b) vybíráme společně s dítětem
- c) dítě si vybírá samo

9. Jaké druhy zájmových kroužků dětí navštěvují? (uved'te i více možností)

- a) výtvarné
- b) hudební – zpěv, hra na hudební nástroj, atd.
- c) sportovní
- d) pohybové – taneční, balet, atd.
- e) přírodovědné
- f) skaut, atd.
- g) jiná možnost:.....

10. Kolik dnů v týdnu Vaše dítě navštěvuje kroužky?

(u více dětí v rodině, uveďte průměrnou dobu za všechny děti dohromady):

- a) 1 x týdně
- b) 2x týdně
- c) 3 x týdně
- d) více než 3 x týdně
- e) nenavštěvuje

11. Zasaahuje činnost kroužků i do volného času dětí o víkendu?

- a) ano
- b) ne

12. Kolik dnů v týdnu od Po – Pá (tj. po práci, škole, atd.) trávíte čas s dětmi nějakou společnou volnočasovou aktivitou? (Sport, kultura, výtvarné práce, stolní hry atd., nikoli např. společné dívání na televizi.)

- a) 1 den
- b) 2 dny
- c) 3 dny
- d) více než 3 dny
- e) z důvodů časové vytíženosti, nelze v této době provozovat společné aktivity
- f) jiná možnost,
uved'te:.....

13. Volný čas o víkendu (alespoň část z víkendu) tráví rodina:

- a) společnými aktivitami (sport, kultura, příroda, vycházky, atd.)
- b) netrávíme společně - každý člen dle vlastních zájmu, samostatně
- c) jiná možnost,
uved'te:.....

14. Vnímáte společné trávení volného času s dětmi, jako možnost formování jejich osobnosti? (předávání zkušeností, učení se novému, upevňování sociálních kontaktů, výchova k životnímu stylu, atd.)

- a) ano
- b) ne
- c) nepřemýšlel/a jsem o tom

15. Formování osobnosti dítěte je podle Vašeho mínění především úkolem:

- a) rodiny
- b) školy
- c) zájmových kroužků
- d) společnosti obecně
- e) není úkolem, život dítě zformuje sám
- f) nepřemýšlel/a jsem o tom